

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інституту міжнародних відносин та національної
безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«Збройні сили Ісламської республіки Іран у збройних конфліктах:
участь, завдання, результати»**

Виконав студент II курсу, групи МНб-21,
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Денесюк Артем Петрович

Керівник – кандидат політичних наук,
доцент

Мартинюк Роман Станіславович

Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент

Ірха Юрій Богданович

Острог, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ВСЕРЕДИНИ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН	8
1.1. Історичне формування геополітичного образу Ісламської республіки Іран та його вплив на побудову збройних сил	8
1.2. Фактори впливу на воєнно-політичну ситуацію в Ісламській республіці Іран: релігія, етнічна складова, ядерний потенціал	15
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. УЧАСТЬ ТА ПІДТРИМКА ЗБРОЙНИХ СИЛ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ.....	27
2.1. Структура збройних сил Ісламської республіки Іран	27
2.2. Конфлікт з Саудівською Аравією: причини та перебіг подій	29
2.3. Підтримка повстанського руху хуті в Ємені	32
2.4. Підтримка режиму Башара аль-Асада в Сирії	36
2.5. Підтримка шіїтського угруповання Хезболла в Лівані	39
2.6. Ірано - Іракська війна: причини, перебіг бойових дій, результати... 	43
2.7. Співпраця з Росією та роль Збройних сил Ісламської Республіки Іран у війні між Росією та Україною	47
Висновки до розділу 2	51

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІРАНУ НА США ТА ІЗРАЇЛЬ ЧЕРЕЗ ПІДТРИМКУ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ ІСЛАМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПРОКСІ СИЛ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ	55
3.1. Бойові дії між збройними силами США та Ірану: причини, завдання, результати	55
3.2. Бойові дії між збройними силами Ізраїлю та Ірану: причини завдання, результати.....	62
Висновки до розділу 3	67
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Збройні сили Ісламської Республіки Іран в останні десятиліття активно беруть участь у різноманітних збройних конфліктах у різних частинах світу, зокрема на Близькому та Середньому Сході. Ця участь створює значний вплив на геополітичну та військову ситуацію в регіоні та за його межами. Однак, не дивлячись на інтенсивність участі та видимість діяльності іранських військових, існують питання щодо мотивацій, завдань і результатів їхньої діяльності в цих конфліктах.

Збройні сили Ісламської Республіки Іран займають активну позицію в сучасних збройних конфліктах на Близькому та Середньому Сході. На сьогоднішній день важливо вивчити участь, завдання та результати діяльності збройних сил Ірану у цих конфліктах для розуміння геополітичної ситуації у регіоні та їх впливу на міжнародну безпеку. Незважаючи на багатофакторність цієї проблеми, доцільно дослідити мотивації, стратегії та результати діяльності збройних сил Ірану в контексті сучасних конфліктів. Оцінка участі іранських збройних сил у збройних конфліктах може визначити їхню роль у формуванні політики країни та вплив на геополітичне середовище.

Проблема полягає в потребі розкрити і проаналізувати участь, завдання та результати діяльності збройних сил Ірану в різних збройних конфліктах, щоб краще зрозуміти їхню роль у формуванні глобальної безпеки та стабільності. Специфічні аспекти цієї проблеми включають роль іранських військ у підтримці союзників, веденні проксі-війн проти опонентів, вплив на рішення регіональних акторів та їхні амбіції у відношенні до геостратегічних інтересів.

Отже, вивчення участі, завдань та результатів діяльності збройних сил Ірану у збройних конфліктах є ключовою проблемою для розуміння не лише внутрішньої політики Ірану, а й геополітичного ландшафту світу, зокрема в контексті сучасних глобальних конфліктів та війн.

Мета дослідження - комплексний аналіз участі збройних сил Ісламської Республіки Іран у збройних конфліктах, визначення їхніх завдань, форм реалізації воєнної стратегії та оцінка результатів впливу на регіональну й глобальну безпеку.

Дослідницькі завдання: 1. Аналіз участі Ірану у збройних конфліктах, детальне вивчення та обґрунтування участі збройних сил Ірану в різних конфліктах, які відбулися протягом останніх десятиліть.

2. Визначення стратегій та завдань Ірану які ставить перед собою країна у збройних конфліктах.

3. Оцінити результати військової діяльності Ірану у збройних конфліктах, оцінити військові перемоги та поразки, а також визначити вплив на стабільність та безпеку у регіоні.

4. Дослідити та розкрити вплив участі збройних сил Ірану, у збройних конфліктах, на міжнародну безпеку та стабільність, як у регіоні, так і у світі в цілому.

Об'єкт дослідження: Збройні сили Ісламської республіки Іран як інструмент зовнішньої політики та воєнної стратегії держав.

Предмет дослідження: участь збройних сил Ірану у збройних конфліктах, їхні завдання, методи бойових дій, а також політичні й стратегічні наслідки такої участі.

Джерельна база дослідження: Первинні джерела: офіційні звіти Міністерства оборони Ірану, документи КВІР, заяви МЗС Ірану; міжнародні доповіді ООН і МАГАТЕ; матеріали інтерв'ю з військовими експертами та учасниками конфліктів;

Вторинні джерела: наукові монографії та статті (Cordesman A.H., Rubin M., Ansari A.M.); аналітичні звіти ICB, RAND Corporation, IISS; публікації українських і зарубіжних дослідників у галузі безпеки; публікації у провідних академічних виданнях, аналітичні доповіді Інституту вивчення війни.

Медіа-джерела: матеріали провідних міжнародних агентств (Reuters, BBC, Al Jazeera), регіональних ЗМІ; офіційні документи й звіти з відкритих джерел, а також контент медіа-ресурсів, які висвітлюють діяльність збройних сил Ірану; інтерв'ю з експертами та військовими аналітиками.

Методологія дослідження:

Якісні методи: контент-аналіз відкритих джерел; інтерв'ю з експертами; порівняльний аналіз військових операцій.

Кількісні методи: статистичний аналіз чисельності військового контингенту, обсягу військових витрат; систематизація даних про кількість операцій і втрат.

Методи стратегічного аналізу: SWOT-аналіз воєнно-політичних можливостей Ірану; аналіз доктринальних документів; з метою вивчення військових завдань, доктрин та цілей.

Комплексний підхід: інтеграція політологічних, військових, історичних та економічних аспектів для всебічного розуміння ролі ЗС Ірану - геополітичний аналіз - для визначення стратегічних інтересів Ірану; теорії військових конфліктів - для інтерпретації участі Ірану у класичних та гібридних війнах;

Структура роботи охоплює вступ, три розділи, висновки, список джерел та додатки. Перший розділ присвячено історичній еволюції збройних сил Ірану. У цьому розділі аналізується генеза військового потенціалу Ірану з 1950-х років до сучасності. Розглянуто ключові періоди - правління Мосаддіка, режим Шаха Пахлаві, Ісламська революція 1979 року та новітня історія. Значну увагу приділено впливу зовнішніх гравців (США, СРСР, КНР, РФ), релігійній трансформації режиму, розвитку оборонно-промислового комплексу, переходу до асиметричних форм боротьби, імплементації штучного інтелекту та військово-промислової автономізації.

Розділ 2. Участь ЗСІРІ у збройних конфліктах на Близькому Сході
Цей розділ є аналітичним ядром дослідження, де детально розглядаються кейси військової участі Ірану у регіональних конфліктах:

Структура ЗСІРІ та специфіка взаємодії регулярної армії та КСІР; Конфлікт з Саудівською Аравією та підтримка повстанців хуті в Ємені; Військова інтервенція у Сирії на боці режиму Башара аль-Асада; Підтримка угруповання «Хезболла» в Лівані; Ірано-Іракська війна як фундаментальна точка формування воєнної доктрини; Аналіз сучасного партнерства з Росією та участі у війні в Україні.

Розділ 3. Іран як регіональний гравець у конфлікті з США та Ізраїлем
У цьому розділі розглянуто: Прямі та опосередковані зіткнення між США та Іраном (напади, санкції, вбивство Сулеймані); Протистояння Ізраїлю та Ірану (авіаудари, кібератаки, «війна тіней»); Роль проксі-сил у реалізації стратегій впливу; Наслідки іранської зовнішньої політики для регіональної стабільності.

Висновки, які надаються після кожного розділу, підсумовують емпіричні та аналітичні результати дослідження. Фінальний розділ формулює основні підсумки роботи, окреслює напрями подальших досліджень та прикладну цінність для безпекової політики.

Робота обсягом 77 сторінок, з яких 7 сторінок - список використаних джерел, 67 сторінок основного тексту включаючи вступ.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ВСЕРЕДИНИ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН

1.1 Історичне формування геополітичного образу Ісламської Республіки Ірану та його вплив на побудову збройних сил

Ісламська Республіка Іран є однією з тих країн, які прагнуть домінування якщо не на глобальному, то на регіональному рівні. Такі амбіції вимагають злагоджено побудованого воєнно-політичного плану та підкріплюватися сильною армією. Наразі ми знаємо Іран як державу яка як ніколи наблизилася до виготовлення ядерної зброї, має багато як союзників, так і ворогів та підтримує росію у війні з Україною. Це досить поверхнєве бачення щодо потужностей цієї країни та її ролі у різних військових конфліктах. З метою більш ґрунтовного розуміння сучасної ситуації на Близькому Сході і ролі в ній Ірану, проаналізуємо історичні передумови становлення Ірану як держави то його Збройних сил.

Ісламська Республіка Іран як суб'єкт геополітичних відносин формувався століттями. Не будемо заглиблюватися у часи до 20 століття, а проаналізуємо події 20 століття, які безпосередньо впливали на формування сучасного Ірану. Тож, увесь період розвитку Ірану у 20 столітті умовно можна поділити на три етапи: періоди до 1978 року, Ісламська революція та новітня історія Ірану.

Період з 1950-х до 1978 років. В контексті цього часового проміжку, розгляд історичних подій треба розпочати з виборів 1951 року, коли до влади в Ірані прийшов Мохаммед Мосаддік¹. Він був демократично обраним прем'єр міністром, який зробив чимало для розвитку Ірану. Чого тільки варта націоналізація нафтової промисловості, яка належала Британії. Треба зазначити, що не тільки вона. Внаслідок його реформ, Ведика Британія

---

¹ The Editors of Encyclopaedia Britannica. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Mohammad-Mosaddegh> (дата звернення: 22.07.2024)

почала втрачати свій вплив на республіки, як і США. Як наслідок, у 1952 році Іран розірвав дипломатичні відносини з Британією. І саме через це і не тільки, час правління Мосаддіка не був довготривалим, адже за сприяння ЦРУ та Британської розвідки була проведена операція під назвою «Аякс»². За підтримки армії США було проведено переворот, внаслідок якого до влади прийшов Фазлола Захеді³.

Цими подіями скористався Реза Пахлаві, який повернувся в Іран і став по суті одноосібним лідером в країні. Він був прозахідним політиком, впроваджував велику кількість реформ, таких як «Біла революція»⁴. Але вони мали «косметичний» характер. Деякі законопроекти були надто прогресивними для такої країни як Іран і викликали невдоволення в суспільстві. Попри це, починаючи з 1962 років, адміністрація уряду Америки вимагала від союзників рішучих дій з реформування своїх країн, зокрема наполягали на земельних реформах. Треба зазначити, що розвинені країни Заходу не дозволяли розвиватися країнам третього світу, але Іран став виключенням, оскільки його географічне розташування та економічний потенціал були цікавими для країн гегемонів. Тому такі країни як США та Британія почали розвивати Іран.

Однак у правлінні Реза Пахлаві було багато проблем. Перша з них – корупція. Сам Шах неодноразово заперечував такий факт в численних інтерв'ю західним ЗМІ, тим не менш його життя та життя його оточення з кожним роком ставало все дорожче для країни. Це викликало невдоволення серед найбідніших, що в майбутньому відіграло значну роль в революції.

Заборона політичних партій та переслідування. Після приходу до влади, Пахлаві мав необмежену владу, і скориставшись слабкими інститутами в країні по суті заборонив усі партії крім своєї. Намагання

---

² Шийїзм під соціалістичними гаслами. Як Іран став ісламською республікою. *Радіо Свобода*. 2019. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/29764250.html> (дата звернення: 23.07.2024)

³ Fid Backhouse and others 1953 coup in Iran. Britannica. URL:<https://www.britannica.com/biography/Mohammad-Mosaddegh> (дата звернення: 22.07.2024)

⁴ Шматок Ю. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Терористична діяльність. *На урок*. 2020. URL:<https://naurok.com.ua/islamska-revolyuciya-v-irani-arabska-vesna-teroristichna-diyalnist-185814.html> (дата звернення: 22.07.2024)

створити нові або підтримувати старі партії жорстко присікалося шляхом переслідувань та політичного ув'язнення.

Інвестиції в релігію. Шах був глибоко релігійною людиною. Він багато інвестував грошей в розбудову церков по всій території Ірану. Це робилося з метою показати суспільству свою прихильність вірі і підтримку усіх віруючих, яких в Ірані більша частина серед усього суспільства. Але ця спроба виявилася невдалою. Хоч Шах і на той час зробив великий вклад в релігію, це сприймалося як спроба компенсувати прозахідний напрямок розвитку країни. Через це значного зростання підтримки серед населення він не отримав.

Ближче до кінця 60-х років минулого століття більшість великих країн зі значним військовим потенціалом вивели свої війська з регіонів, де вони забезпечували своєрідну стабільність.

Так звана «Доктрина Ніксона» передбачала перекладання відповідальності на оборону безпосередньо на Збройні Сили відповідної держави⁵. І цим скористався Мохаммед Реза Пахлаві. Його війська почала примножуватися у геометричній прогресії. Вже до 1978 року чисельність особового складу армії Ірану становила близько 413 тис. чоловік. Для порівняння, створене військо мало в два рази більше і краще озброєння за Велику Британію⁶. Поговоримо про це детальніше.

Період правління Пахлаві в контексті розбудови збройних сил можна назвати одним з найуспішніших в історії Ірану. Економіка Ірану зростала неймовірними темпами через збільшення цін на нафту. Це дозволило робити значні інвестиції в сферу оборони. Тодішній Шах зробив акцент на закупівлю найновішого озброєння у США та Великої Британії. У США було придбано: 79 F-14 Tomcats, 455 танків M60 Patton, 225 бойових літаків McDonnell

---

⁵ Колеснікова К.А. Створення «Доктрини Ніксона» та її вплив на зовнішньополітичний курс США наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. XX ст. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/11811> (дата звернення: 22.07.2024)

⁶ Павич, мулла й демократичний потяг: Іран 1953-1979. *Вперед*. 2019. URL: <https://vpered.wordpress.com/2019/02/18/iran-1953-1979/> (дата звернення: 22.07.2024)

Douglas F-4 Phantom II, включаючи 16 RF-4E модернізовані варіанти. Це тільки частина того озброєння, яке було придбане.

У Сполученого Королівства було закуплено 1 списаний і модернізований британський есмінець, 4 фрегати і широкий спектр ракет. Крім того, Іран закупив кілька десятків суден на повітряній подушці, легкі і важкі танки. Також було отримано чимало техніки від Радянського Союзу.

Можемо констатувати, що Іран в результаті отримав один з наймогутніших флотів та досить захищений повітряний простір. Тим не менш, через революційні події 1978 року, багато закупленого озброєння так і не надійшло в країну.

До вищезазначених подій треба додати такий факт як розробка ядерної зброї. З 1950 років в Ірані секретно розвивалася програма за сприяння США «Атом за мир»⁷. Про це детальніше поговоримо у наступному пункті цієї роботи, але саме комплекс таких факторів як сильна армія, великий потенціал в економіці, розвиток ядерної програми та підтримка західних країн і стали поштовхом до усвідомлення Ірану як потенційно сильного геополітичного гравця не тільки на Близькому Сході, а і у світі. Але дещо змінилося після подій 1978 року.

Ісламська революція. У 1978 році невдоволення серед суспільства владою збільшувалося. Народ вимагав повернення до конституції, створення республіки. За цими подіями досить детально стежили країни Заходу, зокрема США, де новини про Іран були найпопулярнішими в цей період. Тож на вересень 1978 припав пік заворушень в столиці Ірану Тегерані. Після застосування до людей силових методів, більшість працівників нафтової промисловості почали влаштовувати страйки. Оскільки економіка Ірану дуже залежна від нафти, тодішній режим пав. На зміну йому прийшов Аятоллах Хомейні який був глибоко релігійною людиною і був в опозиції скинутому

---

⁷ До 60-річчя промови Атом заради миру. Uatom. 2013. URL: <https://www.uatom.org/2013/12/08/do-60-richchya-promovi-atom-zaradi-miru.html> (дата звернення: 22.07.2024)

уряду. Таким чином, його політична сила під назвою «Рада ісламської революції» стала провідною і очолила тимчасовий уряд в країні.

Хомейні обіцяв дуже багато змін які мали покращити життя іранців. Натомість, всього що він декларував коли приходив до влади не відбулося. «Іранська революція вперше в історії привела до влади ісламістський режим, який повністю контролював державу, відкидав усі основні принципи міжнародного порядку», – говорив Хілл⁸. Ісламська революція стала відправною точкою не тільки до змін в Ірані, а і на всьому Близькому Сході, зокрема в Іраку та Сирії.

Такий хід справ вимагав готуватися до серії майбутніх військових конфліктів. Так чи інакше, розвивався військово-промисловий комплекс та збройні сили загалом, хоча ефективними ці зміни назвати складно. Проаналізуємо розвиток збройних сил Ірану в цей період.

Отже, після приходу до влади Хомейні, одразу розпочалися глобальні чистки серед вищого військового керівництва Ірану. Левова частина, а це майже 60% військових дезертувало. Такі події всередині Ірану стали одним з чинників початку війни, але про це пізніше. Якщо говорити про військово-промисловий комплекс в цілому, то акцент робився на локалізації виробництва і відмові від іноземних комплектуючих.

Новітня історія Ірану. Велика оборонна стратегія Ісламської Республіки побудована на захисті ісламського політичного режиму. Вона виділяє три основні фактори, які має забезпечувати національна безпека: виживання, безпеку та стабільність. Саме ці три аспекти є фундаментальними у побудові всієї системи безпеки Ірану, зокрема і збройних сил. В епоху постійної нестабільності на Близькому Сході, сприйняття загроз з боку інших країн має бути досить динамічним. Іран вивів на новий рівень свій асиметричний потенціал, і згідно своєї військової доктрини робить акцент на повітряні та морські операції, і при цьому надає менший пріоритет наземним операціям.

---

⁸ 45 років після Ісламської революції: як Іран став частиною нової осі зла. *Ми – Україна*. 2024. URL: <https://weukraine.tv/article/45-rokiv-pislja-islamskoji-revoljutsiji-jak-iran-stav-chastinoju-novoji-vissi-zla/> (дата звернення 22.07.2024)

Щодо пріоритетів у сфері національної безпеки, то статус Ірану як потенційного регіонального лідера розкривається вже у другому пункті. Зокрема зазначається, що «передбачаючи Іран як розвинену державу, яка займає провідне місце в економіці, науці та технологіях у Південно-Західній Азії, охоплюючи Центральну Азію, Кавказ, Близький Схід та сусідні країни», вона може диктувати свої умови у цих регіонах. Попри це, Іран визначає себе як державу яка існує для «служіння джерелом натхнення та моделлю для мусульманського світу»⁹. Також іранське керівництво неодноразово висловлювало прагнення, щоб «Ісламська Республіка була визнана впливовою та відповідальною державою на Близькому Сході та в Азії в цілому»¹⁰. Таким чином Іран уявляю свою національну безпеку не в своїх політичних кордонах, а має на меті протистояти зазіханням на свій суверенітет та територіальну цілісність через регіональну чи навіть глобальну потужність.

Новітня оборонна доктрина Ірану побудована на його сильних сторонах, і водночас максимально зменшує роль в обороні вразливих місць країни. До них можна віднести технічне відставання від головних опонентів таких як США та Ізраїль. Однак Іран зробив акцент на свою економіку і побудував на ній асиметричну систему протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам. До основних пріоритетів можна віднести: розвиток ракетної промисловості, акцент на проксі-силах, розробка і виробництво БПЛА, морські сили оборони та штучний інтелект.

Враховуючи бажання Ірану стати регіональним лідером, це впливає і на побудову збройних сил країни. Неможливо прагнути мати вплив на сусідні країни і при цьому мати слабку армію. Тому в цьому контексті Ісламській республіці було необхідно стежити за усіма новими методиками які

---

⁹ Mahmoud Javadi Heavy Thunder, No Rain: Defense AI in Iran. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/382387024_Heavy_Thunder_No_Rain_Defense_AI_in_Iran (дата звернення: 22.07.2024)

¹⁰ Mahmoud Javadi Heavy Thunder, No Rain: Defense AI in Iran. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/382387024_Heavy_Thunder_No_Rain_Defense_AI_in_Iran (дата звернення: 22.07.2024)

імplementувалися у збройні сили провідних держав світу. Іран зробив ставку на штучний інтелект. Останні роки Іран зробив великий крок в імplementації цієї системи в більшість сфер держави, в тому числі і в збройні сили.

Обґрунтування інтеграції штучного інтелекту в операції військово-морських і повітряних сил: підвищення маневреності, прискорення процесів прийняття рішень і зменшення залежності від людських сил. Цікавим є той факт, що у виробництві військового обладнання інтеграція штучного інтелекту є доволі точковою, але ефективною. Так, пріоритетними напрямками щодо імplementації ШІ стали: автономні швидкісні катери, БПЛА, ракети різних типів, підводні апарати.

Маючи досить суттєве відставання у технологічному аспекті, але маючи потужні інститути і науково-технічну базу, Іран зміг компенсувати втрату західних ринків озброєння. Одним з прикладів цьому є заключення у 2022 році угоди про партнерство між Міністерством оборони, 80-ма університетами та більш ніж 800-ма промисловими підприємствами по всій країні. Зв'язок між цими структурами забезпечується за рахунок таких установ як «Організація оборонних інновацій та досліджень» та «Інституту навчання та досліджень оборонної промисловості»¹¹.

Отже, можемо констатувати, що на різних етапах становлення сучасного Ірану можна було простежити різні підходи до управління державою. Відповідно до цих підходів застосовувалися і різні методи управління та побудови збройних сил, в залежності від зовнішніх та внутрішніх політичних і військових аспектів. Геополітичний образ Ірану як регіонального лідера почав формуватися в 1970 роках в період економічного та військового зростання. Відтоді режими правління неодноразово змінювалися, а з ними підходи і можливості, проте амбіції залишилися. Про це нам говорить стрімкий розвиток військово-промислового комплексу

---

¹¹ Mahmoud Javadi Heavy Thunder, No Rain: Defense AI in Iran. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/382387024_Heavy_Thunder_No_Rain_Defense_AI_in_Iran (дата звернення: 23.07.2024)

Ірану, імплементація ШІ в більшість сфер життя та продовження не дивлячись на санкції розробки ядерної зброї.

1.2. Фактори впливу на воєнно-політичну ситуацію в Ісламській Республіці Іран: релігія, етнічна складова, ядерний потенціал

Амбіції Ірану до регіонального чи навіть глобального лідерства у світі являють собою комплекс факторів, які так чи інакше впливають на розвиток країни. Особливістю країн Близького Сходу є непередбачуваність їх дій по вирішенню тієї чи іншої проблеми, оскільки сама політика будується на глибоко релігійних переконаннях. Ісламська Республіка Іран є яскравим представником такої держави. Поговоримо про релігію в Ірані більш детально.

Питанню релігії завжди приділяється багато уваги при дослідженні конфліктів на Близькому Сході. Це викликано тим, що більшість з них відбувається саме через відмінність у поглядах на ту чи іншу релігію та її принципи. Починаючи від Ісламської революції 1978 – 1979 років, більшість населення Ірану сповідувало іслам. Іслам – одна з трьох основних світових релігій, поряд із християнством і буддизмом. Виник на основі проповідей пророка Мухаммеда, якого мусульмани вважають останнім пророком Божим. Основні постулати ісламу викладені в священній книзі - Корані. Іслам має дуже розгалужену систему напрямків віри. Основними з них є шиїзм та сунізм. Різниця між цими віросповіданнями полягає в двох основних відмінностях (див. табл. 1.1.).

Іслам	
Суніти	Шиїти
Лідерство у вірі: обраний мусульманською громадою.	Лідерство у вірі: перехід влади до найближчих родичів.

Релігійні тексти: хадіси	Релігійні тексти: власні писання

Табл. 1.1. – Основні відмінності між сунітами та шиїтами

Ці відмінності і формують різні аспекти політичної та соціальної ідентичності. Іран підтримує шиїтів і це призвело до великої кількості конфліктів з країнами-сусідами. Але наразі питання релігії стоїть дуже жорстко, адже версія сповідання ісламу в Ірані втрачає підтримку серед населення. Давайте розберемось чому такі тенденції простежуються і до чого це може призвести.

Після тієї ж Ісламської революції, яка мала на меті побудувати справедливую політичну систему, ґрунтуючись на релігійних переконаннях, віра в іслам серед населення республіки Іран почала знижуватися. Це було викликано тим, що основою для політики Ірану стала сама політика, а релігія скоріше стала її елементом, а не основою. Це зробило Іранську версію ісламу: надзвичайно жорстку та нав'язану державою. Через це, в Ірані почали з'являтися підпільні церкви, почала зростати кількість християн або тих, хто відмовився від віри. Здебільшого такі люди покидають Іран, адже у разі невиїзду вони зазнають переслідувань та політичних репресій. Які наслідки для Ірану несуть такі тенденції?

Вплив на побудову гібридного впливу в регіоні. Іран сповідує принцип м'якої сили у веденні гібридної війни (частково його підхід нагадує дії росії в недалекому минулому). Можна визначити декілька напрямів, в яких Іран активно використовує механізми гібридної війни: історичний, релігійний, геополітичний, військовий, дипломатичний та економічний. Якщо історичний та геополітичний аспекти були частково розкриті на початку роботи, то тут треба сконцентрувати свою увагу на релігійному та дипломатичному.

Гібридно-релігійний вплив Ірану полягає у використанні сунітсько-шиїтського розподілу в регіоні на свою користь. Іран підтримує шиїтів у більшості країн, де вони знаходяться. Зростання християнства в Ірані несе за собою декілька основних деструктивних чинників для країни:

- 1) Популяризація західних цінностей через релігію;
- 2) Підлив ідеологічної основи для проведення військових операцій за допомогою проксі сил з відстоювання прав шиїтів в різних країнах.

Щодо гібридно - дипломатичного впливу, то основними союзниками Ірану є Сирія, Ліван та Ірак. Підтримка цих країн здійснюється в першу чергу на основі релігійних переконань. Послаблення цих переконань всередині Ірану, несе загрозу втрати основних союзників у боротьбі з США та Ізраїлем.

Також зростання популярності християнства несе загрозу безпосередньо політичному режиму. Алі Хаменеї залишається вищим керівником Ірану, але саме розвиток іншої віри в країні може стати поштовхом для зміни влади та устрою в державі.

Етнічні відмінності є одним з основних факторів, які впливають на військово - політичну ситуацію не тільки в Ірані, а і в регіоні. Через свою багатонаціональність, Ірану досить важко створити внутрішні умови, за яких буде забезпечений симбіоз між різними етнічними групами. Основними національностями які проживають на території Ірану є: курди, белуджі та араби. За останні декілька десятиліть можна пригадати багато випадків протестів перших двох етнічних груп. Давайте поговоримо про причини і наслідки цих повстань.

Курдське повстання 1979 року. Курди були одними з прибічників Ісламської революції на її початку. Вони були проти правління Шаха і боролися за більшу автономію у складі Ірану. Але після революції, курди не отримали жодної підтримки зі сторони нової влади. Попри це, криза посилювалася після того, як у 1979 році курдам було відмовлено в участі у Раді експертів, яка відповідала за написання нової конституції. Аятолла Хомейні заборонив Абдул Рахман Гассемлу, обраному представнику регіону, взяти участь у першому засіданні Ради експертів. Після цього розпочалися криваві події на заході країни, де курди захоплювали міста де проживала значна їх частина. У відповідь тодішній лідер Ірану Хомейні оголосив Джихад. Джихад – поняття війни, що ведеться в ім'я Аллаха проти ворогів ісламу.

Якщо ісламська держава зазнає нападу з боку немусульман, кожен має виступити на боці джихаду, який є таким самим обов'язком мусульманина, як і щоденна молитва і піст¹².

Хід військових дій. Активна фаза протистояння розпочалася у 1979 році, коли курди взяли під контроль армійські штаби та поліцейські відділки у в Сенендеджі. Також були захоплені Дівандере, Секкез и Мехабад, що унеможливили надходження регулярної армії Ірану.

Влітку 1979 року Іранська армія підійшла до міста Мехабад і почала його осаду. Перші дні облоги супроводжувалися спробами переговорів, але досягти компромісу так і не вдалося. Після цього за підтримки авіації, а саме літаків F-4 та танків місто було звільнено. Для курдів це була досить серйозна поразка і вони були вимушені відійти в інше місто під назвою Бане.

Через деякий проміжок часу, курди відновивши свої сили повернулися до Мехабаду і почали вести вуличні бої з армією Ірану. Також наступ відбувався на кілька інших міст. В першу чергу це стало можливим через два фактори: загострення ірано-іракського конфлікту та криза в американському посольстві в Тегерані. Ці дві події значно відволікали увагу регулярної Іранської армії від подій в Курдистані.

Внаслідок цього керівництвом Ірану були запропоновані переговори. Але вони знову не принесли бажаного результату через вимоги курдів щодо самоуправління. Курди зберігали контроль над значними територіями до весни 1980 року.

Наступні події можна поділити на два етапи наступу іранських військ на курдів. Перший з них відбувся у навесні 1980 року. В цей період головною ціллю армії Ірану залишалось місто Мехабад. Але наступ військ зазнав невдачі. Обтяжуючим фактором для ведення бойових дій стала ірано-іракська війна. Ірак підтримував будь-які прояви непокорі на території Ірану

---

¹² Man and society in the dimensions of socio-cultural transformation : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. 301 p. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/222> (дата звернення: 25.07.2024)

і курди не стали виключенням. Значних успіхів вдалося досягти тільки взимку, коли до бойових дій приєдналася підрозділи Революційної гвардії.

Результати протистояння. У 1984 році Тегеран зробив усе можливе щоб закінчити бойові дії. Курди були вимушені відступити в курдські поселення Іраку. Тим не менш, бойові дії продовжувалися протягом 1980-х років і у 1989 році була розгорнута масштабна військова компанія з боку курдів. В ході бойових дій було вбито понад 300 військових іранської армії. Але через брак ресурсів, курди були вимушені перейти в політичну опозицію, здебільшого з закордону. Тим не менш періодично відбуваються повстання курдів в цьому регіоні. Підтвердженням цього можуть бути події 2004 року. Курдистан залишається нестабільним регіоном і по цей день.

Белуджі – іранський народ, який розселений по різних країнах Близького Сходу. Найбільша їх присутність у Пакистані (близько 6 млн. осіб) та у Ірані (близько 2 млн. осіб)¹³. Конфлікт який відбувається у Белуджистані засновуються на етнічній приналежності та поглиблений релігійними переконаннями. Найактивнішими сторонами конфлікту є самі сепаратистські рухи зі сторони белуджи, Іран та Пакистан. Протистояння відбувається з 1948 року і по наш час. Пакистан є одним з найважливіших союзників Ірану. Згідно опитуванню проведеного службою BBC у 2013 році, 76% пакистанців оцінюють політику Ірану як позитивну. На той період часу це робили Пакистан найбільш проіранською країною у світі. Але тим не менш, протистояння трьох сторін у Белуджистані створює певну напругу між країнами. У чому вона полягає?

Як вже було зазначено раніше, це конфлікт є етноконфесійним, що робить його надзвичайно важким для розв'язання. Більшість белуджі в Ірані та Пакистані є сунітами. В Ірані вони зазнають утисків з боку перських-шиїтів, а в Пакистані від шиїтів-хазарійців. Найвідомішою белуджистською терористичною організацією яка здебільшого проводить свої операції в Ірані

---

¹³ Белуджі URL:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BB%D1%83%D0%B4%D0%B6%D1%96> (дата звернення: 26.07.2024)

є Джундала. Джундала – терористична ісламістська організація в Ірані, також відома як Рух народного опору Ірану. Є кілька гучних подій за її участі.

Терористичний акт у Пишині. Теракт відбувся у 2009 році поблизу Пакистанського кордону. Причиною стало намагання завадити Корпусу ісламської революції організувати зустріч між релігійними лідерами, головами племен та місцевими старійшинами. Ціллю атаки були високопоставлених посадовці КСІР. В результаті вибуху було вбито близько 50 людей, ще декілька десятків отримали поранення.

Теракт біля мечеті у Захедані. Це була своєрідна помста зі сторони Джундали після страти їх лідера силовиками Ірану. В результаті теракту загинуло близько 27 людей¹⁴.

Терористичний акт у Чахбехарі. Подія відбулася у 2010 році також з релігійних причин. Було вбито близько 39 людей. Серед жертв також були жінки і діти.

Це лише декілька прикладів таких подій на території Ірану. За останні роки їх було чимало. Таким чином вони розхитують внутрішньополітичну ситуацію в Ірані. Здебільшого їх мотивами є або релігійні переконання або прагнення до автономії та самоуправління.

В контексті белуджі треба пригадати події 2024 року, коли за версією багатьох ЗМІ постала загроза відкритої війни між Пакистаном та Іраном не дивлячись на досить теплі відносини між країнами. 16 січня 2024 року Іран наніс ракетний удар по території Пакистану. Офіційний Іран заявив, що «ударів завдали по двох базах угруповання Джейш аль-Адль, яке сповідує ідеї ісламізму, повалення правлячого режиму в Ірані і відокремлення від нього провінції Сістан та Белуджистан. В Ірані це угруповання називають терористичним і звинувачують у нападах на іранських силовиків»¹⁵. В свою чергу через декілька днів після атаки Пакистан відповів атаками БПЛА та

---

¹⁴ Рада Безпеки ООН засудила теракти у Захедані. *Радіо Свобода*. 2010. URL: <https://www.svoboda.org/a/2102127.html> (дата звернення: 26.07.2024)

¹⁵ Пакистан та Іран обмінялися ракетними ударами. Чи спалахне нова війна?. *BBC Україна*. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crg7g303rygo> (дата звернення: 27.07.2024)

ракет великої дальності вже по території Ірану. Свої дії Ісламабад виправдав тим, що офіційними цілями атаки стали Армія звільнення Белуджистану та Фронт звільнення Белуджистану – організації, які Пакистан вважає терористичними. Хоч одна і інша сторони зазначала про атаку тільки на сепаратистів, також були жертви серед цивільних як в одній, так і в іншій країні.

Хоч згадані раніше провінції Сістан та Белуджистан є одними з найбідніших в регіоні, вони є однією з найбільших гілок незаконного збагачення за рахунок наркотрафіку. Ці регіони є прикордонними з такою країною як Афганістан. Ця держава є однією з найбільших по збуту наркотиків в світі і шляхи їх перевезень мають розгалужену систему. Іран щорічно витрачає мільярди доларів з метою зменшення обігу наркотиків по своїй території, тим не менш спроби незаконного збагачення продовжуються.

Комплекс перелічених факторів створює напруженість в більшості регіонів Ірану що вимагає миттєвої і сильної реакції зі сторони керівництва країною. Саме тому Іран має розгалужену систему забезпечення безпеки яка складається не тільки з регулярної армії, а також допоміжних підрозділів як офіційних, так і неофіційних.

Ядерна політика. Тема яка за останні роки набрала чималих обертів у вітчизняних та західних засобах масової інформації. Почнемо з історії та її вплив на перспективи створення в Ірані ядерної зброї.

1950-1960 роки стали початком для розвитку ядерної програми в Ірані. На той час такі країни як США, СРСР, Франція, Великобританія вже розвивали свою ядерну енергетику і планували розповсюдити її в країни зі значним економічним потенціалом. Іран був одним з найпривабливіших варіантів. Спочатку програма була орієнтована на оволодіння технологіями ядерного виробництва. Надані Ірану технологія та можливості виходили за рамки цієї програми і давали на той час можливість окрім розвитку виключно енергетики, розробити ядерну зброю. Як вже було зазначено, у 1957 році між Іраном та США була підписана угода про мирний атом під назвою «Атом для

миру». Вона передбачала поставку технологій, ядерних установок та підготовку персоналу для роботи в галузі атомної енергетики. В обмін на це, США мала надаватися змога для інспектування процесу розвитку енергетики для переконання у використанні її виключно у мирних цілях. В цьому ж році було створено МАГАТЕ – міжнародний центр співробітництва в ядерній галузі. Спільно зі своїми державами-членами та численними партнерами по всьому світу Агентство веде роботу щодо сприяння безпечному, надійному та мирному використанню ядерних технологій¹⁶. Вже у 1958 році Іран став її членом. У 1963 році Іран підписав договір про неможливість випробувань ядерної зброї у атмосфері, на воді та космічному просторі. Створювалися нові науково дослідницькі центри. Поставки зі сторони США продовжувалися. Зокрема Ірану було надано дослідницький реактор та спеціальні «гарячі камери»¹⁷. Фактично США започаткувало науково-технологічну та інфраструктурні бази для розвитку ядерної програми в Ірані. Попри це, Іран залучився підтримкою СРСР запевнивши останніх, що жодних іноземних баз на їх території не буде. У 1968 – 1970 роках було укладений Договір про нерозповсюдження ядерної зброї і Іран став одним з його підписантів.

Прискоренню розвитку ядерної програми в Ірані посприяла нафтова криза у 1973 році. На тлі економічної стагнації, була розпочата плідна співпраця з Францією яка полягала у побудові двох атомних станцій та створення другого дослідницького центру. Також згідно запровадженого плану розвитку ядерної енергетики, передбачалося створення закритого паливного циклу виробництва. Це означає, що з перероблених відходів ядерного виробництва виокремлювались окремі елементи, які зможуть стати матеріалом для наступних випробувань.

---

¹⁶ International Atomic Energy Agency. URL:<https://www.iaea.org/about> (дата звернення: 27.07.2024)

¹⁷ Завада Я. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. 2018. Випуск №17, с. 155-160 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/17_2018/23.pdf (дата звернення: 27.07.2024)

Але у 1979 році відбулася Ісламська революція. Після зміни влади відбулася відмова від будь-яких ядерних програм, зокрема військових і від будівництва двох атомних станцій. Головною причиною таких дій стали релігійні переконання нового політичного керівництва країни.

До ідеї відновлення ядерної програми не поверталися до середини 1980-х років. Її відновленню посприяла, на мою думку, війна з Іраком, оскільки вона стала стимулом до розвитку військової промисловості. Це свідчить про те, що питання релігії відходить на другий план, коли мова йде про безпеку держави. Як на мене це один з тих чинників, які є ключовими у політиці Ірану, де ідеали Ісламської революції поступово поступилися прагматизму в політиці.

Суттєвою відмінністю у порівнянні з дореволюційною програмою стали союзники. На зміну США та Франції прийшли Китай та Швейцарія. Китай відгравав ключову роль у продовженні Іраном своєї ядерної політики і США неодноразово засуджували такі кроки КНР.

Немаловажливою є і роль росії в розвитку ядерної енергетики Ірану. Побудова АЕС, надання технічного обладнання та загалом військові поставки відіграли чималу роль у розвитку ядерної енергетики Ірану.

Досить цікавими для дослідження є 2000-ні роки, оскільки саме в цей час відбулася певна лібералізація в сфері побудови ядерної енергетики. У 2005 році було досягнуто вагомego прогресу в переговорах і знайдено компроміс щодо ядерної програми Ірану. В цьому ж році президент США Дж. Буш повідомив, що готовий підтримати «свотрійку» на переговорах з Іраном¹⁸. Також з цього приводу висловився і президент рф, зазначивши що вони спільно з Іраном розвивають виключно мирну ядерну енергетику. Але все змінилося після приходу до влади в Ісламській республіці Махмуда Ахмадінежада.

---

¹⁸ Завада Я. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. 2018. Випуск №17, с. 155-160 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/17_2018/23.pdf (дата звернення: 27.07.2024)

Починаючи з 2006 року Іран поновив процес збагачення урану. Одразу було накладено додаткові санкції на поставки будь-якого технічного устаткування до Ірану, але це не зупинило ядерну програму. МАГАТЕ неодноразово надавався доступ до території Ірану, де ця організація знаходила рештки збагаченого урану або центрифуг. В свою чергу Махмуда Ахмадінежада в своїх публічних виступах неодноразово зазначав, що ««ми з перших же днів наголосили на правомірності та легітимності нашої ядерної діяльності, проте західна мережа пропаганди та політичний тиск не дали змоги світові почути цю заяву. «Зараз увесь світ нарешті побачив, що новини не були правдивими, і ядерна діяльність Ірану є мирною, а на всі головні питання МАГАТЕ ми дали досить вичерпні відповіді»¹⁹. За весь час коли Махмуд був при владі його політика щодо ядерної програми була жорсткою та розвивалася досить стрімкими темпами. Він неодноразово звинувачував США у наклепі і зазначав, що іранська ядерна програма не несе ніякої загрози у військовій сфері.

У 2013 році до влади в Ірані прийшов досить прозахідний політик Хасан Роухані. За його президентства політика щодо ядерної програми значно пом'якшилась. Іран знову вступив до низки організацій з регулювання атомної енергетики. Велику роль у покращенні відносин з Іраном відіграв тодішній президент США Барак Обама. Але з приходом до влади Д. Трампа, США в односторонньому порядку вийшли з договору про ядерне стримування. Це досить негативно відобразився на самому Ірані. Він також в односторонньому порядку вийшов з договору. Після цього був шквал критики зі сторони США в бік Ірану і всі зусилля в напрямку політики примирення яка будувалися декілька років, були зведена нанівець. Іран почав швидше розвивати ядерну програму і більше не повертався до серйозного діалогу щодо її призупинення. Нічого не зробив і новий уряд Дж. Байдена. Ситуація на Близькому Сході погіршилась через вихід військових США з

---

¹⁹ Волинець К.І. Еволюція ядерних програм Ірану за президентства Махмуда Ахмадінежада. 2014. URL:<http://history.chdu.edu.ua/article/view/48004> (дата звернення: 29.07.2024)

Афганістану та погіршення відносин з Ізраїлем. Також вже у 2024 році МАГАТЕ зазначило, що втратило повний контроль над тим, що відбувається в Ірані з атомною енергетикою²⁰.

Наразі питання ядерної енергетики в Ірані стоїть досить гостро. За останні роки відносини з США тільки погіршилися, а рівень підготовки Ісламської республіки до виготовлення ядерної зброї знаходиться на найвищому рівні за увесь час існування ядерної програми.

Висновки до розділу 1

Історичне формування геополітичного образу Ісламської Республіки Ірану та його вплив на побудову збройних сил демонструє складний шлях країни до сучасного статусу. Основні етапи розвитку можна поділити на періоди до 1978 року, Ісламську революцію та новітню історію Ірану.

З 1950-х до 1978 років Іран зазнав значних змін. У 1951 році до влади прийшов демократично обраний прем'єр-міністр Мохаммед Мосаддік, який націоналізував нафтову промисловість, що призвело до конфлікту з Великобританією та США. Операція "Аякс", підтримана ЦРУ та британською розвідкою, привела до перевороту і повернення до влади Рези Пахлаві. Його правління було відзначене прозахідними реформами, але також корупцією та політичними переслідуваннями.

Невдоволення серед населення та економічні труднощі призвели до Ісламської революції. Аятолла Хомейні прийшов до влади, встановивши ісламський режим. Це змінило напрямки країни, зробивши її більш релігійно орієнтованою та протиставивши західним країнам. Революція також призвела до значних змін у збройних силах, включаючи чистки та перебудову національної безпеки.

---

²⁰ Глава МАГАТЕ: Ми втратили відстеження ядерного прогресу Ірану. Мілітарний. 20024. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/glava-magate-my-vtratyly-vidstezhennya-yadernogo-progresu-iranu/> (дата звернення: 29.07.2024)

Сучасний Іран має на меті стати регіональним лідером, розвиваючи свою економіку та військовий потенціал. Військова доктрина Ірану акцентує на асиметричних операціях, повітряних та морських силах, а також на розвитку ракетної промисловості та штучного інтелекту. Прагнення до домінування в регіоні підтверджується підтримкою проксі-сил та розвитком ядерної програми.

Релігія, етнічна складова та ядерний потенціал є ключовими факторами, що впливають на воєнно-політичну ситуацію в Ірані. Релігія відіграє важливу роль у внутрішній та зовнішній політиці країни. Етнічні відмінності створюють напруженість, особливо серед курдів та белуджі. Ядерна програма, розпочата ще у 1950-х роках, стала важливим елементом національної безпеки та геополітичної стратегії Ірану.

Іранське керівництво неодноразово висловлювало прагнення зробити країну впливовою на Близькому Сході та в Азії. Розвиток військово-промислового комплексу, імплементація штучного інтелекту в різні сфери життя та продовження ядерної програми демонструють амбіції країни на глобальній арені.

РОЗДІЛ 2. УЧАСТЬ ТА ПІДТРИМКА ЗБРОЙНИХ СИЛ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

2.1. Структура збройних сил Ісламської республіки Іран

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу театрів воєнних дій за участі збройних сил Ісламської республіки Іран, необхідно ознайомитися з досить розгалуженою системою силових структур країни.

Структуру збройних сил Ірану умовно можна поділити на дві частини: регулярна армія та Корпус вартових Ісламської революції. Поговоримо про кожну з армій.

Регулярна армія Ісламської республіки Іран. Здебільшого є класичною армією для більшості країн. Складається з чотирьох основних підрозділів:

1) Сухопутні війська. Є найбільшою частиною армії, не дивлячись на зміну вектору розвитку збройних сил. Відповідальна за наземні операції. Включає механізовані бригади, танкові підрозділи та артилерію.

2) Військово-повітряні сили. Відповідають за захист повітряного простору країни. Основу складають винищувачі, бомбардувальники та зенітно-ракетні системи.

3) Військово-морські сили. Займаються захистом морських кордонів та забезпеченням безпеки в Перській затоці та Оманській затоці. Мають у своєму складі підводні човни, фрегати та патрульні катери.

4) Сили протиповітряної оборони. Забезпечують безпеку повітряного простору за допомогою різноманітних зенітно-ракетних комплексів.

Більш цікавою для дослідження є «друга армія»: армія Корпусу вартових Ісламської революції. Вона має більш ширші повноваження та більш розгалужену систему підрозділів. Була створена після Ісламської

революції з метою захисту нових на той час релігійних цінностей. До основних складових КВІР можна віднести:

1) Сухопутні війська КВІР. Відповідальні за внутрішню безпеку. Включають елітні підрозділи, такі як бригади спецназу.

2) Військово-повітряні сили КВІР. Займаються підтримкою армійських підрозділів та мають у своєму складі безпілотні літальні апарати.

3) Військово-морські сили КВІР. Основний фокус підрозділу направлений на асиметричні операції в Перській затоці, включаючи використання швидкісних катерів та мінування морських шляхів.

4) Сили «Кудс». Спеціалізуються на веденні операцій за межами Ірану, включаючи підтримку союзників та проксі-сил у різних країнах.

5) Басідж. Добровольча міліція, яка бере участь у внутрішній безпеці та підтримці правопорядку. Багато молодих іранців вважають Басідж важливим способом кар'єрного зростання. Цей підрозділ виконує завдання по формуванню резерву першої черги для доукомплектування регулярних з'єднань та частин Корпусу до штатів воєнного часу та розширення мобілізаційних можливостей країни у загрозливий період за рахунок цивільних осіб, які пройшли початкову військову підготовку; займається політико-ідеологічним вихованням в дусі фанатичної відданості ісламу та правлячому режиму; проводить заходи щодо цивільної оборони населення та промислових об'єктів; надає допомогу органам безпеки у боротьбі з опозицією та злочинними елементами, охороняє державні установи та важливі військово-економічні об'єкти країни.

Також досить розвиненими є спеціальні підрозділи КВІР. Вони включають контррозвідку та сили спеціальних операцій. Функціями останніх є виконання особливо важливих та ризикованих завдань як на території Ірану, так і за його межами. Ці сили включають кілька елітних загонів, спеціально навчених для проведення різних типів операцій.

Щодо контррозвідки КВІР, то до основних функцій підрозділу можна віднести забезпечення безпеки інформації та запобігання шпигунству. Треба

зазначити, що вона функціонує як незалежний підрозділ, що координується з іншими розвідувальними службами країни.

КВІР мають власні ракетні війська. Їх основними функціями є стратегічне стримування, розробка та утримання ракетного арсеналу. Війська включають різні ракетні підрозділи, що займаються виробництвом та випробуванням балістичних і крилатих ракет.

Сам корпус підпорядковується напряму верховному лідеру Ірану — аятолі Алі Хаменеї і тільки йому. Здебільшого вони відповідають за безпеку в Перській затоці. Тим не менш, існує багато неофіційних свідчень про те, що КВІР контролює велику частину економіки Ірану, в тому числі і тіньову. Досить часто їх звинувачують у контрабанді. Таким чином ця організація фінансує свої нові розробки та має завжди більше забезпечення ніж регулярна армія.

КВІР є потужною та добре структурованою організацією, що відіграє ключову роль у збереженні стабільності та захисті інтересів Ісламської Республіки Іран як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Їх діяльність охоплює широкий спектр військових, політичних та економічних сфер, що робить їх одним з найвпливовіших інститутів в Ірані. КВІР є по суті державою в державі зі своїми правилами та законами.

2.2. Конфлікт з Саудівською Аравією: причини та перебіг подій

Хоч конфлікт між Саудівською Аравією та Ісламською республікою Іран не є гарячим, тим не менш він є одним з найдавніших і найгостріших протистоянь на всьому Близькому Сході. Окрім політичних, економічних та культурних протистоянь між країнами, ключовим фактором продовження «холодної війни» є релігійне питання. Ісламської революції 1979 року умовно розділила усю територію Близького Сходу на шіїтські та сунітські держави. Іран як шіїтська ісламська республіка прагнула збільшити кількість шіїтських країн, в той час як Саудівська Аравія була однією з найбільших

сунітських країн. Саудівська Аравія двічі розривала дипломатичні зв'язки з Іраном. Першим приводом до таких дій зі сторони сунітської країни стали події 1983 року. В одній зі своїх промов міністр культури Ірану Мохаммад Хатамі заявив, що такі Саудівські міста як Мекка та Медина належать всім мусульманам. Під час проведення такої події як хадж, в Мецці відбулися жорсткі зіткнення між поліцією Саудівської Аравії та іранськими паломниками²¹. В результаті цих подій загинуло близько 400 людей. Після цього було зроблено велику кількість жорстких заяв як з однієї, так і з іншої сторони, що і спричинило перший розрив дипломатичних відносин у 1988 ініційований Саудівською Аравією.

Другий значний конфлікт відбувся набагато пізніше, а саме у 2016 році. Приводом до початку конфронтації між сторонами стала смерть шиїтського проповідника, якому влада Саудівської Аравії винесла вирок у вигляді смертної кари. Після цього почалися масові безпорядки в столиці Ірану Тегерані. Були здійснені напади на посольство Саудівської Аравії, а також в місті Мешхеді постраждало генеральне консульство королівства. Після вищезазначених подій Саудівська Аравія оголосила про повторний розрив дипломатичних відносин з Іраном²².

Тим не менш, у 2023 році Іран і Саудівська Аравія домовилися про відновлення дипломатичних відносин та обмін послами. Про це повідомили офіційні агентства цих країн 10 березня²³.

Окрім політичного аспекту протистояння, є і економічний. Саме він став одним з чинників примирення країн. Саудівська Аравія та Іран є одними з найбільших постачальників газу та нафти у світі. Цікавим є той факт, що найбільшим імпортером сировини з цих країн є Китай, і саме він став

---

²¹ Єдинобожжя в Хаджі. Асоціація мусульман України. URL:<https://amu.org.ua/islam/edinobojjya-v-hadji> (дата звернення: 01.08.2024)

²² Хотин Р. Розрив дипломатичних відносин Саудівської Аравії з Іраном після нападів на посольство. *Радіо Свобода*. 2016. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/27468170.html> (дата звернення: 01.08.2024)

²³ Іран та Саудівська Аравія домовилися про відновлення відносин. *Радіо Свобода*. 2023. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/news-iran-saudivska-aravija-normalizacija/32312160.html> (дата звернення: 01.08.2024)

посередником у перемовинах між цими країнами під час відновлення дипломатичних відносин.

Не дивлячись на досить складні відносини протягом багатьох років, прямих відкритих гострих військових конфліктів між країнами не відбувалося. Але військове напруження між країнами створює інший фактор: опосередкована участь країн у військових конфліктах на територіях інших країн. Державами на території яких відбуваються подібні конфлікти за безпосередньої чи опосередкованої участі Ірану та Саудівської Аравії є: громадянська війна в Сирії; громадянська війна в Ємені; повстання в Бахреїні; війна в Афганістані. Поговоримо більш детально про роль Саудівської Аравії та Ірану в афганському конфлікті.

Роль Ірану. Треба зазначити, що Іран здебільшого завжди підтримує шіїтів у будь-якому конфлікті. Афганістан не став виключенням. Іран підтримував узбеків, хазарейців та таджиків, тобто опозиційні сили талібів. Надавав підтримку як фінансову, так і військову. Також Іран бачив Талібани прямого ворога, оскільки вважав загрозою його сунітський радикалізм.

Після 2001 року Іран дещо змінив свою політику в Афганістані. Після інтервенції США, Ісламська Республіка Іран вирішила підтримувати тісні зв'язки з цією країною і надавати мінімальну допомогу уряду Афганістану. Однак після 2014 року, коли США почали виведення своїх військ, Іран почав відновлювати контакти з Талібаном, намагаючись захистити свої інтереси в регіоні та протистояти впливу США через погіршення двосторонніх відносин. Також Іран намагався посилити свій вплив у західних провінціях Афганістану через культурні, економічні та релігійні зв'язки, а також підтримуючи шіїтську громаду хазарейців.

Щодо Саудівської Аравії, то вона разом зі США та Пакистаном, активно підтримувала афганських моджахедів у їх боротьбі проти радянської окупації. Саудівська Аравія надавала фінансову допомогу та зброю, а також сприяла вербуванню бойовиків з різних мусульманських країн. Тим не менш, вона стала однією з небагатьох країн які визнали режим Талібану у 1990 році

і надавала їм вагому фінансову та військову підтримку. Таким чином вона намагалася зміцнити свій вплив в регіоні і протистояти Ірану. Але у 2001 році Саудівська Аравія дистанціювалася від Афганістану загалом. Це було викликано введенням військ США та високої вірогідності ризиків для самої держави. Тому наступні роки діяльності Саудівської Аравії в Афганістані пройшли під гаслом боротьби з тероризмом та неофіційної підтримки талібів.

На цьому прикладі можемо простежити непрямий конфлікт між Іраном та Саудівською Аравією за підтримки різних воюючих сторін в Афганістані. Подібні сутички відбуваються і в інших країнах таких як Сирія, Ємен, Лівія та інші.

Щодо безпосередніх військових дій які дотичні до обох країн, то треба пригадати обстріли прикордонних територій Саудівської Аравії. Обстріли зазвичай відбуваються з території Ємену. Офіційно ударів по нафтобазам завдає терористичне угруповання хуситів.²⁴ Їх підтримує Ісламська Республіка Іран, в той час як Саудівська Аравія протидіє йому. Головними завданнями таких атак є дестабілізація ситуації в регіоні, отримання економічної вигоди зі сторони Ірану та прагнення регіонального домінування. Питання цього протистояння буде додатково розкриватися в наступних розділах роботи.

2.3 Підтримка повстанського руху хуті в Ємені

На початку 2024 року об'єднані війська Британії та США завдали ударів по території Ємену, зокрема по військовим базам хуситів.²⁵ Хто такі хуті і чому західні країни визнають їх ворогами?

---

²⁴ Єменські повстанці завдали удару по нафтобазі в Саудівській Аравії, де проводиться гонка Формули-1. Українські національні новини. 2022. URL:<https://unn.ua/news/yemenski-povstantsi-zavdali-udaru-po-naftobazi-v-sauidivskiy-araviyi-de-provoditsya-gonka-formuli-1> (дата звернення: 01.08.2024)

²⁵ Кацімон О. США завдали нового удару по хуситах у Ємені. *Суспільне новини*. 2024. URL: <https://suspihne.media/660492-ar-ssa-zavdali-novogo-udaru-po-husitah-u-emeni/> (дата звернення: 02.08.2024)

Треба розпочати з історії зародження руху хуті. У 1990-х роках було засновано релігійних рух шіїтського ісламу на півночі Ємену. Більшість населення Ємену є сунітами, тому протистояння між урядом країни і повстанцями збільшувалося. Періодично такі відносини переростали у збройні конфлікти як з урядом Ємену, так і з сунітською Саудівською Аравією.

Повномасштабна війна почалася у 2014 році і триває до сьогоднішнього дня. Хусити захопили низку великих міст на півночі країни. Найближчий рік конфлікт намагалися залагодити за допомогою ООН та інших міжнародних організацій. В результаті мирні спроби врегулювання конфлікту вичерпалися і розпочалися бойові дії. Хусити підтримують ХАМАС, тому окрім нападів на прикордонні території Саудівської Аравії, час від часу вони завдають ударів і по території Ізраїлю. Основною метою функціонування хуті є протидія західному світу та знищення Ізраїлю. До чого ж тут Іран і його збройні сили?

Як вже зазначалося раніше, Іран підтримує будь-яких шіїтів в сунітських країнах з метою поширення своєї влади в регіоні. Хусити не стали виключенням. Хоч офіційний Іран не визнає підтримки руху хуті, є багато підтверджених фактів передачі своїх технологій та озброєння повстанцям. Основними видами зброї та каналами постачання є:

- 1) БПЛА та балістичні ракети. Здебільшого таке озброєння виготовлено за іранськими технологіями. Використовується хуситами для атак на Саудівську Аравію та коаліційні сили;

- 2) Карабельні перевезення. Неодноразово іранські кораблі намагаються підійти до берегів Ємену під виглядом торгівельних суден.²⁶ Одним з таких випадків було перехоплення біля берегів Ємену у 2016 році корабля під прапором Ірану з великою кількістю військової техніки. Цілком

---

²⁶ Прищепя Я. 3 тисячі автоматів та 23 ракети: ВМС Франції затримали судно зі зброєю для хуситів. *Суспільне новини*. 2023. URL:<https://susplne.media/373706-3-tisaci-avtomativ-ta-23-raketi-vms-francii-zatrimali-sudno-zi-zbroeu-dla-husitiv/> (дата звернення: 02.08.2024)

ймовірно, що вона призначалася для хуситів, але офіційного підтвердження цієї інформації немає.

3) Транзит через Оман. Оман є країною яка має спільний кордон з Єменом. Деякі джерела в західних ЗМІ зазначають, що Іран використовує територію цієї держави для переправлення зброї хуситам. Ці поставки включали стрілецьку зброю, ракети та інші військові матеріали.

4) Підтримка у виробництві озброєння. Окрім того що Іран неофіційно постачає зброю хуситам, ця держава підтримує повстанців шляхом надання технологічної допомоги та компонентів для створення власних збройних систем. Вони включають технічні знання і матеріали для виробництва ракет і дронів безпосередньо на території Ємену. Іранські інструктори та військові експерти надають хуситам навчання та технічну допомогу, зокрема, у використанні складних систем озброєння.

Підтвердженням того, що хусити використовують зброю Ірану є застосування її модернізованих версій для обстрілів територій інших держав. Зокрема, практичними прикладами застосування іранської зброї є події 2017 року, коли були спроби атакувати територію Саудівської Аравії²⁷. При атаці використовувалися ракети під назвою «Burkan-2H»²⁸, які є модифікаціями іранських ракет «Qiam-1»²⁹. Впевнитися в цьому можна подивитись на Рис. 2.1. «Балістичні ракети: «Qiam-1» та «Burkan-2H»»³⁰.

---

²⁷ Саудівська Аравія перехопила ракету, яка ледь не розбила Мекку. *Espresso*. 2017. URL: https://espresso.tv/news/2017/07/28/saudivska_araviya_perekhopyla_raketu_yaka_led_ne_rozbyla_mekku (дата звернення: 02.08.2024)

²⁸ Savelsberg R. Houthi 'Terror' Scuds Now Threaten Most Of Saudi Arabia. *Breaking defence*. 2015. URL: <https://breakingdefense.com/2021/06/houthi-terror-scuds-now-threaten-most-of-saudi-arabia/> (дата звернення: 02.08.2024)

²⁹ Savelsberg R. Houthi Missiles: The Iran Connection; Scuds Are Not Dead Yet. *Breaking defence*. 2018. URL: <https://breakingdefense.com/2018/05/houthi-missiles-the-iran-connection-scuds-are-not-dead-yet/> (дата звернення: 02.08.2024)

³⁰ Burkan-2H Missile. URL: <https://weaponsreputation.com/weapons/burkan-2h.php> (дата звернення: 02.08.2024)

Рисунок 2.1. – Балістичні ракети: «Qiam-1» та «Burkan-2H»

Іншим прикладом застосування іранської зброї хуситами є використання протикарабельних ракет «Noor» проти корабля «Стрінду» в Червоному морі³¹. Це є модифікація іранської ракети С-802. Цей інцидент було досліджено фахівцями з США. «У звіті Розвідувального управління оборони США, напад на «Стрінду», в результаті якого підпалило судно, пов'язує з Тегераном, головним спонсором хуситів у майже десятирічній війні в Ємені. Висновки збігаються з даними норвезької страхової групи, яка також досліджувала уламки, знайдені на «Стрінді»»³².

Розглянувши вищезазначені приклади, можемо констатувати, що повстанці з Ємену напряду використовують іранську зброю у протистоянні зі своїми головними ворогами: Саудівською Аравією та Ізраїлем.

Окрім безпосередньо військової підтримки уряд Ірану надає хуситам фінансову допомогу у вигляді спонсорування пропаганди та вербуванні нових бійців. На міжнародній арені Іран намагається легітимізувати боротьбу повстанців. Тегеран критикує коаліцію, яку очолює Саудівська Аравія та закликає до дипломатичного вирішення конфлікту на умовах, вигідних хуситам.

³¹ C-802. Noor. *Weapon systems*. URL: <https://weaponsystems.net/system/1216-C-802> (дата звернення: 02.08.2024)

³² Iranian missile is linked to Houthi attack on ship, debris analyzed by U.S. shows. *Associated Press*. 2024. URL: <https://www.marketwatch.com/story/iranian-missile-is-linked-to-houthi-attack-on-ship-debris-analyzed-by-u-s-shows-3b75a2ee> (дата звернення: 02.08.2024)

Отже, Іран надає багатосторонню допомогу повстанцям в Ємені і таким чином створює умови для подальшої дестабілізації ситуації в регіоні. Саме через дії Ісламської республіки Іран, конфлікт в Ємені не був залагоджений під час його зародження через всебічну підтримку повстанців. Оскільки конфлікт ще триває, неможливо сказати про результати дій Ірану, але вже можна констатувати, що подібна риторика Тегерану закріплює його позиції в шийтському світі та ослаблює головних конкурентів, таких як Саудівська Аравія та Ізраїль.

2.4. Підтримка режиму Башара аль-Асада в Сирії

Сирія є тією країною де задіяна велика кількість ворогуючих між собою держав. До учасників конфлікту можна віднести Іран, росію, Саудівську Аравію, Ізраїль, Туреччину, США та низку інших країн. Загалом в Сирії існує три сторони конфлікту: уряд Сирії на чолі з Башаром аль-Асадом зі своїми союзниками, сирійська опозиція та її союзники та сирійські демократичні сили. Після початку повномасштабної війни у 2011 році, можна простежити як впливають амбіції Ірану як регіонального лідера на його дії в Сирії.

Іран до інтервенції росії в 2015 році був основним союзником уряду Сирії. Може здатися, що між цими країнами немає нічого спільного, але саме Іран не дав пасти Башару аль-Асаду на початку війни, підтримавши його військово та фінансово. Окрім цього Ісламська Республіка неодноразово надсилала в Сирію своїх інструкторів, які належали Корпусу вартових Ісламської революції та шийтському терористичному руху Хезболла.

Сирія та Іран мають багато спільних ворогів та однакові погляди на розвиток геополітичної ситуації на Близькому Сході. Головними завданнями є обмеження впливу Америки на Близькому Сході, послабити Ізраїль та протистояти Іраку. До того ж, обидві країни об'єднує ворожнеча із

Саудівською Аравією та державами Перської затоки³³. Попри це, звісно, існує і релігійне підґрунтя підтримки. Попри це, в перспективі для Ірану, Сирія може стати сполучною ланкою з Ліваном, де знаходиться одна з найсильніших іранських проксі-сил Хезболла.

Хоч тема відносин між Іраном і Ізраїлем буде розкрита в наступних розділах, необхідно зазначити про цілі Ізраїлю у громадянській війні в Сирії. Найбільшу напругу для цієї держави створює присутність Корпусу вартових Ісламської революції на кордоні Сирії. Також важливим аспектом участі Ізраїлю у війні в Сирії є занепокоєння присутністю на кордоні шіїтського руху Хезболла. При остаточному закріпленні на цій ділянці, дасть можливість останнім обстрілювати територію Ізраїлю. Міністр оборони Ізраїлю Авігдор Ліberman попереджав Іран про довготривалу військову присутність в Сирії та заявив, що не дозволить Ірану закріпитися в Сирії, чого б це йому не коштувало³⁴.

Іншою стороною конфлікту яка була напрямлена на опосередковане протистояння з Іраном була Саудівська Аравія. Від початку повстання у 2011 році Саудівська Аравія активно підтримувала сирійську опозицію. Основною метою такої діяльності було зміщення з посади Асада і встановлення влади більш близької Саудівській Аравії, для реалізації якої вони допомагали грошима та зброєю джихадським групам. Для Саудівської Аравії, як і для Ірану, Сирія стала місцем кровопролиття, де відстоювалися власні інтереси³⁵.

---

³³ Квінк Ж. Карапата М. Світові гравці у Сирії: інтереси сторін. Deutsche Welle. 2018. URL: <http://surl.li/ygjduj> (дата звернення: 03.08.2024)

³⁴ Ізраїль заявив про готовність атакувати іранські військові об'єкти в Іраку. Радіо Свобода. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-israel-iran-irak-attacks/29468232.html> (дата звернення: 03.08.2024)

³⁵ Квінк Ж. Карапата М. Світові гравці у Сирії: інтереси сторін. Deutsche Welle. 2018. URL: <http://surl.li/ygjduj> (дата звернення: 03.08.2024)

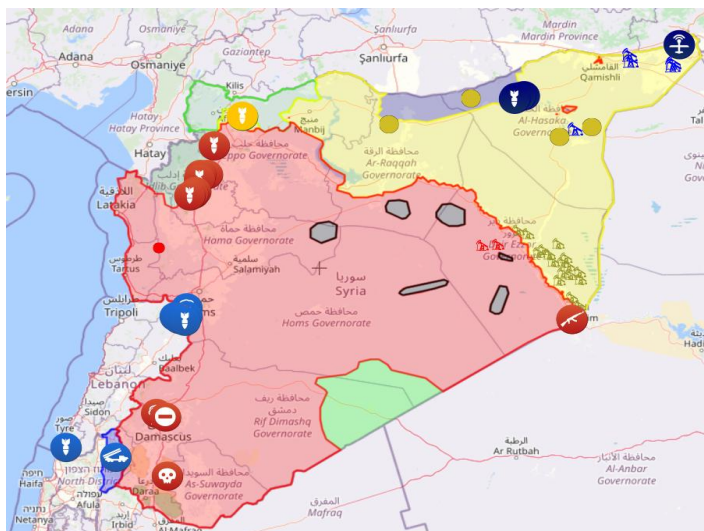

Рисунок 2.2 – Карта бойових дій в Сирії³⁶

Станом на 2024 рік Іран продовжує підтримувати шіїтські ополчення в Сирії, такі як Хезболла та інші іракські та афганські угруповання. Ці групи здійснюють напади на сили, що підтримуються Ізраїлем, зокрема в південних районах Сирії поблизу Голанських висот. Ізраїль, у свою чергу, регулярно відповідає авіаударами по іранських об'єктах та позиціях Хезболли в Сирії³⁷.

Останнім часом Іран скоротив свою присутність у Сирії після серії авіаударів зі сторони Ізраїлю. Зменшення військової присутності може бути тимчасовим і зумовлено необхідністю перерозподілу сил або переглядом тактики ведення бойових дій³⁸.

Тим не менш, не дивлячись на скорочення присутності своїх військ, у Сирії присутні близько 3000 іранських військовослужбовців, які підтримують десятки тисяч підготовлених в Ірані бойовиків з таких країн як Ліван, Ірак та Афганістан³⁹. Це дозволяє зміцнювати свої позиції в регіоні. Разом із закликами до виведення американських і ізраїльських військ із Сирії

³⁶ Інциденти між американськими та російськими військовими в Сирії. *Армія FM*. 2022. URL: <https://www.armyfm.com.ua/incidenti-mizh-amerikanskimi-ta-rosijskimi-vijskami-v-sirii/> (дата звернення: 03.08.2024)

³⁷ Institute for the Study of War. 2024. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-july-26-2024> (дата звернення: 03.08.2024)

³⁸ Institute for the Study of War. 2024. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-july-26-2024> (дата звернення: 03.08.2024)

³⁹ Іран скорочує присутність у Сирії після ймовірних ударів Ізраїлю – ЗМІ. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3856258-iran-skorocue-prisutnist-u-sirii-pisla-jmovirnih-udariv-izrailu-zmi.html> (дата звернення: 03.08.2024)

на міжнародній арені, дозволяє імплементувати ширшу стратегії Ірану – витіснення зовнішніх сил з регіону та посилення власного впливу в Сирії і на Близькому Сході загалом. Конфлікт триває.

2.5. Підтримка шіїтського угруповання Хезболла в Лівані

На відміну від попередніх країн та угруповань в них які підтримує Іран, Хезболла займає окреме місце. Це зумовлено тим, що це окрема політична та військова сила іншої країни, яка має свій статут та певні правила функціонування. Тому в цьому контексті необхідно більш глибоко вивчити історію створення цього угруповання та як на нього вплинула Ісламська Республіка Іран.

Щоб не заглиблюватися в історію, одна з найбільш важливих подій яка вплинула на формування сучасної Хезболли є поразка арабського націоналізму. Арабський націоналізм – це політична ідеологія, що виникла в ХІХ столітті, яка прагнула об'єднати всі арабські народи на основі спільної мови, культури, історії та етнічної приналежності. Її поразка на початку 1960-х років підштовхнула арабський світ до пошуку альтернатив. І такою альтернативою став політичний іслам. Саму появу Хезболли можна пов'язати з трьома основними переламними моментами в арабській історії:

- 1) постколоніальна визвольна боротьба за створення незалежних політичних утворень та ідентичностей;
- 2) відродження ісламу як політичної сили після краху світського арабського націоналізму;
- 3) поширення шіїтського політичного досвіду від Іранської революції до виходу Хезболли з ліванських шіїтських умов.

Багато науковців вважають основою більшості конфліктів на Близькому Сході виключно релігійну складову. Як на мене це помилкове твердження. Так, безперечно, релігійна складова відіграє одну з основних ролей в нестабільній ситуації в регіоні. Після революцій та другої війни у

Перській затоці, цей поділ став певною мірою релігійною війною між сунітським табором і шіїтським. Але ще одним з основних чинників який на рівні з релігійним аспектом підтримує різні конфлікти є політичний. Він полягає в тому, що дві або більша кількість сил мають протилежні програми розвитку, різні погляди на побудову суспільства та відносини із західними країнами. Тим не менш, політичний іслам зробив необхідний поштовх у розвитку націоналістичних рухів. Після провалу арабського націоналізму він став основним фактором легітимності будь-якого формування на різних рівнях.

Остаточним поштовхом до створення Хезболли стала Ісламська революція 1979 року. Відбулися значні трансформації всередині шіїтської віри в Ірані та Лівані. Історично склалося так, що в більшості випадків шіїти були під домінуванням. Через це сформувався повстанський характер цих етнічних груп. Те саме відбулося і в Лівані. Багато шіїтів приєдналися до лівих і націоналістичних партій, які набирали популярності в той час. До середини 1960-х років ліванські шіїти усвідомлювали своє становище в країні як маргіналізованої спільноти, яка страждає від палестино-ізраїльського конфлікту без захисту з боку ліванської держави⁴⁰. Саме це стало сприятливим ґрунтом для становлення шіїтів як організованої політичної сили, що протистояла правлячій верхівці.

Фундаментом для створення Хезболли стала ще одна шіїтська течія в Лівані – Амаль⁴¹. З одного боку, це був політичний і соціальний проєкт, спрямований на мирну співпрацю в ліванській державі та з християнською громадою, а з іншого боку, більш революційна течія, яка зрештою знайшла своє найефективніше вираження в Хезболлі, коли після ізраїльського

---

⁴⁰ Walid el Houri. Hezbollah: From Nasser To Nasrallah. A Historical Context. Rozenberg Quarterly. URL:<https://rozenbergquarterly.com/from-nasser-to-nasrallah-a-historical-context/> (дата звернення: 04.08.2024)

⁴¹ Amal Movement. URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Amal_Movement (дата звернення: 04.08.2024)

вторгнення 1982 року, деякі з кадрів AMAL сформують нову групу, «Ісламський AMAL», яка пізніше стане Хезболлою⁴².

Хезболла була створена у 1978 році і позиціонувала себе як ісламський рух соціального та політичного протесту. До основних цілей діяльності організації було віднесено: звільнення ліванської землі від будь-якої колоніальної присутності; сильну релігійну програму (з плином часу від неї відмовилися); знищення Ізраїлю як країни. Після численних трансформацій у 1990 роках, Хезболла була єдиною військовою силою, яка могла зберігати свою зброю для боротьби з ізраїльською окупацією, але їй не дозволялося носити зброю чи військову форму за межами окупованих територій. Після закінчення громадянської війни, Хезболла продовжила свою війну проти ізраїльської окупації Південного Лівану, націлившись на ізраїльську армію та її колабораціоністів.

Зміцненню статусу Хезболи як руху опору на міжнародній арені стали три події:

1) «Квітневі домовленості» 1996 року. Мали на меті захистити цивільне населення з обох сторін від будь-яких нападів. Угода була підписана ООН, Францією, Сирією та США⁴³;

2) Обмін полоненими з Ізраїлем у 2004 році. В обмін на ізраїльського полковника та тіла трьох солдатів, захоплених у полон у 2000 році, Ізраїль звільнив 400 палестинців, 23 ліванців та арабів⁴⁴;

3) Війна 2006 року⁴⁵.

---

⁴² Walid el Houri Hezbollah: From Nasser To Nasrallah. A Historical Context. Rozenberg Quarterly. URL:<https://rozenbergquarterly.com/from-nasser-to-nasrallah-a-historical-context/> (дата звернення: 04.08.2024)

⁴³ Finaud Marc The 1996 “Grapes of Wrath” Ceasefire Agreement and the Israel-Lebanon Monitoring Group: A Model of Successful Negotiations in Conflict Management. *Research Gate*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/311678119_The_1996_Grapes_of_Wrath_Ceasefire_Agreement_and_the_Israel-Lebanon_Monitoring_Group_A_Model_of_Successful_Negotiations_in_Conflict_Management (дата звернення: 04.08.2024)

⁴⁴ Israel and Hezbollah: Prisoner exchange in Germany took place. Deutsche Welle. 2004. URL:<https://sal0.li/39Bc4d2> (дата звернення: 04.08.2024)

⁴⁵ Ліванська війна 2006 року: причини, хід бойових дій та наслідки. 2023. URL:<https://tureligious.com.ua/livanska-viyna-2006-roku-prychyny-khid-boyovykh-diy-ta-naslidky/> (дата звернення: 04.08.2024)

Станом на липень та серпень 2024 року можна простежити збільшення кількості новин про угруповання Хезболла в медіа просторі. Це викликано загостренням ситуації на Близькому Сході, зокрема ескалацією відносин між Ізраїлем та Іраном. На початку липня було здійснено обстріл території Лівану зі сторони Ізраїлю. Було пошкоджено військові об'єкти Хезболли, а також вбито одного з її лідерів – Мохаммеда Німаха Нассера. У відповідь на такі дії зі сторони Ізраїлю, ліванці завдали удар у відповідь загальним залпом близько 100 ракет. Ці події і стали початковою фазою у загостренні відносин між ворогуючими сторонами.

Наступною подією яка стала ще більш болючою для Ізраїлю став обстріл футбольного поля, внаслідок чого загинуло 10 людей, зокрема діти. В численних заявах ізраїльських ЗМІ зазначається, що ракета була запущена з територій Лівану які контролюються Хезболлою. Своєю чергою Хезболла відкинула свою причетність до удару, додавши, що військове крило організації «не має жодного стосунку до цього інциденту»⁴⁶. За рахунок цієї подій напруження в регіоні збільшилось ще більше.

Після низки радикальних заяв зі сторони Ізраїлю на адресу Хезболли, в конфлікт напряму втрутився Іран. Зокрема представництво Ірану в ООН зазначило, що у разі проведення будь-яких військових операцій зі сторони Ізраїлю проти Лівану розпочнеться «війна на знищення»⁴⁷. Станом на середину серпня напруженість між сторонами продовжує зростати. З огляду на це США перекинули додаткові свої військові сили на Близький Схід. Основною метою таких дій є стабілізація ситуації і уникнення утворення

---

⁴⁶ Албул С. Ізраїль звинуватив "Хезболлу" в обстрілі футбольного поля на Голанських висотах, є загиблі та поранені. LB.ua. 2024.

URL:https://lb.ua/world/2024/07/27/626449_izrail_zvinuvativ_hezbollahu.html (дата звернення: 06.08.2024)

⁴⁷ Іран погрожує «війною на знищення» у разі атаки Ізраїлю на Ліван. *Слово і діло*. 2024. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/06/29/novyna/svit/iran-pohrozhuye-vijnoyu-znyshhennya-razi-atomy-izrayilyu-livan> (дата звернення: 06.08.2024)

нового регіонального конфлікту⁴⁸. Як США та Ізраїль готуються до будь-якого розвитку подій.

Можемо підвести підсумок, що Хезболла є військово-політичним та релігійним формуванням, на появу якого вплинуло багато факторів. Одними з ключових стали: націоналістичний рух визволення та його підтримка зі сторони Ірану. Наразі це угруповання активно підтримується Ісламістською республікою Іран та має ресурси для продовження військових дій проти Ізраїлю. Додатковим обтяжуючим фактором для вирішення конфлікту є історичне протиборство двох ворогуючих сторін між собою, політичні та економічні чинники, а також релігійні переконання.

2.6. Ірано-іракська війна: причини, перебіг бойових дій, результат

Причини конфлікту. Історично між Іраном та Іраком відбувалися суперечки щодо спільного кордону протяжністю близько 1,5 тисячі кілометрів. Важливим чинником конфлікту також стала підтримка зі сторони Ірану курдів, які боролися за свої права та автономію на території північного Іраку. В 1975 році було підписано Алжирську угоду⁴⁹. Згідно з нею Іран мав відмовитися надавати підтримку курдським повстанцям, а на заміну цього країна повинна була отримати східний берег річки. Ірак ставився до умов як до тимчасових поступок, тож розірвав угоду в односторонньому порядку у 1980 році напередодні ірано - іракської війни. Також на зростання напруженості вплинула Ісламська революція 1979 року в Ірані. Для Іраку ця подія стала своєрідним показником слабкості Ірану і можливістю для розширення своєї влади на Близькому Сході.

---

⁴⁸ Соколенко Є. США розгортають додаткові сили на Близькому Сході: що кажуть у Білому домі. *Уніан*. 2024. URL:<https://www.unian.ua/world/ssha-rozgortayut-dodatkovyi-sili-na-blizkomu-shodi-shcho-kazhut-u-bilomu-domi-12717984.html> (дата звернення: 06.08.2024)

⁴⁹ Ніколаєв С. Юськів Х. Величко О. Огляд конфліктів між Іраном та Іраком. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/343007237_Oglad_konfliktiv_miz_Iranom_ta_Irakom (дата звернення: 06.08.2024)

Станом на 1979 рік, Садам Хусейн був найвпливовішою людиною Іраку. Він займав всі найвищі посади в країні: прем'єр міністр, президент, голова Ради революційного командування та очільник іракського відділення панівної партії Баас. Він мав амбіції щодо перетворення Іраку в регіонального лідера. Він прагнув повернути східний берег річки Шатт-ель-Араб який був відданий внаслідок Алжирських угод Ірану та додатково захопити іранську провінцію Хузестан. Також одним з намірів було припинити поширення ідей Ісламської революції в регіоні. Тим не менш, Іран майже в 4 рази перевищував Ірак за територію та втричі за населенням. Країна мала перевагу в кількості бойових літаків і вертольотів. Проте в Ірану не було достатньої кількості танків та бронетехніки⁵⁰.

Хід бойових дій. Ірак вторгся на територію Ірану 22 вересня 1980 року. Основним планом Садама Хусейна була «блискавична війна», тому іракські війська намагалися швидко захопити території у прикордонних районах, включаючи Хузестан, адже він мав ключове економічне значення. Але першочерговий план не спрацював через значний опір Ірану, і вже у 1981 році Ірак був змушений перейти до оборони.

Наступним етапом війни були події з 1982 по 1984 роки. Іран скориставшись виснажними силами Іраку створив ударну силу і пішов у контрнаступ. В результаті таких дій було повернуто значну кількість територій. Іран намагався розвинути успіх і піти на територію Іраку, але зустрів значний опір зі сторони оборони і відступив. Продовжувалися позиційні бої по всій лінії фронту.

У період з 1982 по 1994 рік відбувалися найжорсткіші бої за весь час війни. Це було зумовлено позиційними боями і відсутності значної переваги у одної зі сторін. У цей період, Ірак з метою отримати перевагу у війні,

---

⁵⁰ Авраменко Т.О. Ірано-іракська війна. Історична наука. Наука та технології: проблеми, перспективи та інновації. Осака. 2023. С. 357 – 359
URL:http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18851/1/03_%20SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-11-13.05.23.pdf#page=357 (дата звернення: 06.08.2024)

почав активно використовувати хімічну зброю, зокрема проти цивільного населення та іранських солдатів, що викликало міжнародне засудження. Територіальних змін майже не відбувалося.

Заключний етап війни. У 1988 році Ірак отримав значну допомогу від міжнародних партнерів і зумів провести декілька вдалих наступальних дій. Це призвело до виснаження іранських військ, що стало приводом для початку перемовин. 20 серпня 1988 року за посередництва ООН обидві сторони погодилися на припинення вогню.

Характер війни. Станом до початку військових дій між країнами, іракська армія мала на озброєнні техніку радянського та французького виробництва. Щодо важкого озброєння, то іранці мали здебільшого машини радянського виробництва. Серед них були танки Т-54, Т-55, Т-62, Т-72, бойові машини піхоти БМП-1, бронетранспортери БТР-50, БТР-60, ОТ-64. Щодо авіації, то в ній мали місце машини як радянського, так і французького виробництва. Серед бойових гелікоптерів переважали Мі-8 та Мі-24, а серед літаків – винищувачі МіГ-21, МіГ-23, Су-17, Dassault Mirage F1 та бомбардувальники Ту-16, Ту-22.

Армія Ірану була озброєна здебільшого американською технікою, адже до Ісламської революції країна мала тісні зв'язки з Америкою. У війні брали участь танки М47, М48, М60, «Чифтен», радянські танки китайського виробництва на пізніх етапах війни, бойові машини піхоти БМП-1, бронетранспортери М113, БТР-50, вертольоти Bell AH-1 Cobra, Bell UH-1 Iroquois, Boeing CH-47 Chinook. ВПС Ірану склалися з винищувачів-бомбардувальників McDonnell Douglas F-4 Phantom II, Northrop F-5 та перехоплювачів Grumman F-14 Tomcat.

Тим не менш, маючи значну перевагу в кількості літаків та гелікоптерів, Іран після двох років війни втратив перевагу в повітрі з Іраком. Це було викликано наслідками ісламської революції. Через постійні переслідування і чистки в армії, більшість американських фахівців які обслуговували ВПС Ірану покинули країну. Також відчувалася значна

нестача запчастин для ремонту машин, що значно скоротило авіаційний флот Ірану. Щодо авіації Іраку, то вона була активною весь період війни. Станом на 1984 рік, Ірак мав перевагу у всіх видах озброєння: за кількістю діючих літаків в 4-5 разів, за кількістю бронетранспортерів та танків — в 4 та 2,5 рази відповідно.

Наслідки. Війна негативно вплинула на весь Близький Схід. Її тривалість, масштаби та опосередкована участь третіх сторін роблять її одним з найважчих регіональних конфліктів у світі. Війна загострила ситуацію у Перській затоці, про що може свідчити «танкерна війна»⁵¹. Також бойові дії призвели до нарощення іноземної присутності в регіоні, що остаточно призвело до поділу Близького Сходу на прихильників та опонентів наявності іноземних сил в регіоні, зокрема США. Міжнародні передумови для мирного розв'язання конфлікту склалися після позитивного повороту у радянсько-американських відносинах у другій половині 80-х років. Лише наприкінці 1990-х років, Ірак погодився на врегулювання спірних питань з Ісламською республікою Іран на умовах останньої. Загострення проблеми безпеки в умовах дестабілізуючого впливу ірано-іракської війни прискорило об'єднання арабських монархій затоки в закриту організацію — Ради співробітництва арабських країн Перської затоки. До складу РСАДПЗ входить шість держав: Бахрейн, Катар, Кувейт, Королівство Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Султанат Оман.

Основною метою організації були визначені:

- забезпечення координації, інтеграції та взаємозв'язку між державами - членами Ради у всіх життєво важливих сферах, до досягнення їх повної єдності включно;
- сприяння поглибленню взаємозв'язків та розширенню всіх галузей співробітництва у різних сферах між народами держав - членів Ради;

---

⁵¹ Танкерна війна в Перській затоці. 2021. URL:<https://hizb.org.ua/uk/hazeta/4848-arraya/117341-tankerna-vijna-v-perskij-zatotsi.html> (дата звернення: 06.08.2024)

– розробка ідентичних систем в економічній, торгівельній, комунікаційно-інформаційній, соціальній, культурній, освітній, адмініс-тративній, законодавчій сферах, а також у сфері митної служби і туризму;

– надання імпульсу науково-технічному прогресу у різних сферах господарства, створення центрів наукових досліджень, будівництво спільних підприємств, сприяння співробітництву у приватному секторі⁵².

Ісламська Республіка Іран бачила пряму загрозу у створенні цієї організації, тому стала налагоджувати зв'язки з шийтськими меншинами в цих країнах і вести як підривно, так і пропагандистську діяльність. Таким чином ірано-іракська війна стала додатковим імпульсом до Ісламської революції 1979 року і створила додаткові умови для подальшої поляризації Близького Сходу, а отже і нових конфліктів регіонального рівня.

2.7. Співпраця з Росією та роль Збройних сил Ісламської Республіки Іран у війні між Росією та Україною

На початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, було складно спрогнозувати подальший розвиток бойових дій. Після відносної стабілізації ситуації на лінії зіткнення і перехід до війни на виснаження, військове керівництво почало відчувати дефіцит ударних безпілотних літальних апаратів. Серед усіх потенційних союзників, на початкових етапах погодилась надати своє озброєння Ісламська Республіка Іран. Постачання БПЛА в Росію є частиною більш широкої співпраці між двома країнами, яка включає економічні, політичні, геополітичні та військові аспекти.

Економічний аспект. Як і Росія, Іран перебуває під санкціями західних країн. Пошук нових ринків збуту своєї продукції завжди був пріоритетом для

---

⁵² РСАДПЗ: цілі, принципи, структура. *КНУ ім. Тараса Шевченка*.
URL:<http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/89.htm> (дата звернення: 06.08.2024)

цієї країни. Таким чином продаж БПЛА Росії забезпечує додатковий дохід і підтримує економіку країни.

Військовий аспект. Не дивлячись на санкції, Іран продовжує активно розвивати свій військово-промисловий комплекс. За останні роки він досяг значних успіхів саме в побудові БПЛА. Експорт цих технологій до РФ дозволяє показати світу іранські спроможності, а також стабільно підтримувати свій промисловий комплекс на високому рівні за рахунок попиту на товар та постійні фінансові вливання з його продажу.

Геополітичний аспект. Іран і Росія мають спільні історичні зв'язки як економічні, так і в багатьох військових конфліктах, де виступають союзниками. Таким чином, ці дві країни за рахунок співробітництва між собою намагаються боротися з впливом західних країн на геополітичну ситуацію у світі. Також Іран та Росія мають схожі погляди на ситуацію в Сирії та інших регіонах Близького Сходу. Обидві країни активно підтримують режим Башара Асада. Це сприяло тіснішій військовій співпраці у питанні України.

Перша поставка іранських дронів-камікадзе "Shahed" (зокрема моделей "Shahed-136" і "Shahed-131") до Росії відбулася влітку 2022 року. В цей же період було помічено перші їх пуски по території України. Основні характеристики дрону: дальність польоту – до 2,5 тис. км.; швидкість – 185 км/год.; вага – 200 кг.; довжина – 3,5 м.; розмах крил – 2,5 м.; боеголовка – в носовій частині.; запуск – зі спеціальної платформи.; головна частина може містити до 50 кг вибухівки⁵³. Цікавим фактом є те, що на територію України прилітають БПЛА з маркуванням «Герань-2». По суті це одна й та сама машина, але здешевлена і модифікована російськими інженерами. Заводи по модифікації цих БПЛА розкидані по всій Росії, але кінцевим у процесі виробництва є завод в місті Дубне⁵⁴. Це новий завод будівництва якого

---

⁵³ Ткаченко В. Гучні та непомітні для ППО: на що здатні дрони-камікадзе Shahed-136. 2024. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20240427-guchni-ta-nepomitni-dlya-ppo-na-shho-zdatni-drony-kamikadze-shahed-136/> (дата звернення: 07.08.2024)

⁵⁴ В Росії побудували перший завод по виробництву ударних БПЛА. *Антикор*. 2021. URL:

почалося у 2021 році і вже за деякий час там вдалося налагодити виробництво ударних дронів різних видів.

Росія використовує в свої цілях інші види дронів поставлені з Ірану. Так, у 2024 році над акваторією Чорного моря було помічено розвідувальний іранський дрон «Mohajer-6»⁵⁵. Зазначалося, що за допомогою цього БПЛА Росія намагалася визначити загрози для російських портів.

Також є свідчення про постачання з Ірану до росії боєприпасів, систем залпового вогню та балістичних ракет. Офіційного підтвердження цієї інформації немає.

Окрім прямого військового співробітництва, Росія та Іран почали співпрацю в сфері штучного інтелекту. Відповідний Меморандум було підписано у 2024 році. З боку Ірану Меморандум був підписаний Представником Штабу Ісламської республіки Іран щодо розвитку технологій штучного інтелекту та робототехніки паном Бехруз Мінаї, з російського боку документ підписав Голова Комісії з реалізації Кодексу етики у сфері ІІ Андрій Незнамов⁵⁶. Іран за рахунок такої співпраці отримує переваги в оборонній індустрії, адже військова стратегія цієї країни побудована на розвитку ШІ, а Росія закріпила існуючі військово-економічні відносини з метою їх подальшого поглиблення.

Щодо економічних проєктів між цими країнами за останні роки, треба виокремити новий трансконтинентальний торговий маршрут який пролягає через низку країн. Основними гравцями в ньому є Росія, Іран та Індія. Після завершення будівництва у 2028 році, транспортний коридор «Північ-Південь» буде безперервно простягатися понад 4300 миль і буде поза зоною західних обмежень. Російський уряд вважає проєкт залізниці через Іран — і ще одну лінію, яку він сподівається відновити, що забезпечить доступ до

---

https://antikor.com.ua/articles/506226-v_rossii_postroili_pervyj_zavod_po_proizvodstvu_udarnyh_bp_la (дата звернення: 07.08.2024)

⁵⁵ Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine – 08 March 2024. Ministry of Defence. URL:<https://x.com/DefenceHQ/status/1766041749846188087?s=20> (дата звернення: 07.08.2024)

⁵⁶ Iran and Russia signed a memorandum of cooperation in the field of AI. IRNA. 2024. URL: <http://surl.li/edxjhg> (дата звернення: 07.08.2024)

Туреччини — важливим для блокування та прискорення потоку всього такого імпорту в країну. Він також розглядається як критично важливий для збільшення експорту російських природних ресурсів, які є важливими для економіки.

Рисунок 2.3. – Транспортний коридор «Північ-Південь»⁵⁷

Окрім економічного чиннику, по цьому маршруту здійснюються поставки озброєння з Ірану до Росії.

Останніми новинами станом на середину серпня 2024 року у сфері військової співпраці між цими країнами є прохання Ірану надати йому новітні засоби протиповітряної оборони російського виробництва. Такі дії республіки викликані загостренням відносин з Ізраїлем. На початку серпня до Ірану з офіційним візитом прибув Шойгу. Під час візиту в Тегеран він провів переговори з секретарем Вищої ради національної безпеки Алі Акбаром Ахмадіаном. Зазначалося, що Росія готова до повної співпраці з Іраном з регіональних питань, навели слова Шойгу іранські ЗМІ. Багері,

⁵⁷ Iran, Russia, Kazakhstan, Turkmenistan seek to develop eastern route of North-South Corridor. IRNA. 2024. URL:<https://en.irma.ir/news/85542893/Iran-Russia-Kazakhstan-Turkmenistan-seek-to-develop-eastern> (дата звернення: 08.08.2024)

своєю чергою, вказав на «глибокі, довгострокові та стратегічні» відносини двох країн⁵⁸.

Також не треба відкидати двосторонню угоду про стратегічну співпрацю яка була ініційована у 2022 році. Угода спрямована на поглиблення двосторонніх зв'язків у різних сферах, включаючи політичну, економічну та безпекову співпрацю. Конкретних термінів підписання документу названо не було, але вірогідно, що така угода буде підписана у найближчому майбутньому після президентських виборів в Ірані, які відбулися 28 червня.

Висновки до розділу 2

Відносини з Саудівською Аравією. Відносини між Іраном та Саудівською Аравією історично були напруженими через релігійні, політичні та регіональні розбіжності. Однак, останніми роками відбулися значні зміни, спрямовані на покращення їхніх стосунків. Перепонами у налагодженні добросусідських відносин були релігійний конфлікт між сунітами та шиїтами, а також підтримка протилежних сторін у регіональних конфліктах. У 2023 році Іран та Саудівська Аравія відновили дипломатичні відносини після багаторічного періоду розриву. Це відбулося за посередництва Китаю і стало важливим кроком на шляху до стабілізації ситуації в регіоні. Відновлення відносин передбачає не тільки обмін дипломатичними представництвами, але й співпрацю в економічних і безпекових питаннях. Поточна ситуація свідчить про обережний, але рішучий підхід до поліпшення двосторонніх відносин, що може мати значний вплив на регіональну політику.

---

⁵⁸ Венкіна К. Шварц Д. Іран запросив у РФ передові системи ППО – NYT. *Deutsche Welle*. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/iran-zaprosiv-u-rf-peredovi-sistemi-ppo-nyt/a-69873310> (дата звернення: 08.08.2024)

Підтримка повстанського руху хуті в Ємені. Відносини між Іраном і повстанським рухом Хуті є складними і важливими для розуміння конфлікту в Ємені. Іран надає суттєву підтримку цьому руху, хоча офіційно заперечує свою пряму участь у війні. Військова допомога від Ірану надається під прикриттям торгівельних суден, або через Оман. Хуті належать до шиїтських мусульман, що створює певну релігійну близькість з Іраном. Це допомагає Ірану підтримувати свій вплив у регіоні. Також підтримка Хуті є частиною більш широкої стратегії Ірану щодо розширення свого впливу на Близькому Сході, що включає також підтримку інших шиїтських груп у Лівані, Сирії та Іраку.

Інтереси Ірану в Сирії. Іран надає сирійському уряду значну військову допомогу, включаючи фінансування, озброєння та військових радників. Військові підрозділи, такі як Корпус вартових Ісламської революції активно залучені в сирійському конфлікті і напряду беруть участь у бойових діях. Іран також організував та підтримує шиїтські ополчення, такі як ліванська Хезболла, яка грає важливу роль у бойових діях на боці сирійської армії. Окрім військової має місце і економічна підтримка у вигляді кредитів, поставок нафти та гуманітарної допомоги. Іран активно підтримує сирійський уряд на міжнародній арені, виступаючи проти західних ініціатив, спрямованих на ізоляцію режиму Асада. Спільно з Росією він бере участь у дипломатичних зусиллях, спрямованих на пошук політичного вирішення конфлікту, включно з урахування своїх інтересів. Також територія Сирії є важливою в плані підтримки амбіцій регіонального домінування. Через Сирію Іран має доступ до Лівану та Середземного моря, що є стратегічно важливим для забезпечення поставок зброї та підтримки своїх союзників, таких як Хезболла.

Підтримка Хезболли в Лівані. Іран надає значну підтримку ліванській шиїтській організації Хезболла з моменту її створення у 1980-х роках. Ця підтримка охоплює кілька ключових напрямів, зокрема економічну у вигляді надання сотень мільйонів доларів на рік. Крім того, Іран постачає організації

зброю, ракети та військову техніку, що робить її однією з найбільш оснащених неконтрольованих державою військових сил у регіоні. Спільно з інструкторами КВІР відбувається підготовка нових бойовиків. Вона включає тактичні знання та правила поводження з різними типами озброєння. Іран підтримує Хезболлу не тільки як військову, а і як політичну організацію, що посилює її вплив в Лівані. Щодо регіональної ролі, то Хезболла бере активну участь у війні в Сирії на боці сирійського уряду, що стало можливим завдяки підтримці Ірану, а також організація є важливим союзником у протистоянні з Ізраїлем.

Наслідки ірано-іракської війни. Війна завдала великих збитків економіці як Ірану, так і Іраку. Обидві країни витратили значні ресурси на військові дії, що призвело до економічного занепаду, знищення інфраструктури та зниження рівня життя населення. Війна зміцнила позиції лідерів обох країн. В Ірані Хомейні використовував війну для консолідації ісламської республіки, придушення внутрішньої опозиції та посилення антизахідної риторики. В Іраку Саддам Хусейн використовував конфлікт для зміцнення свого авторитарного режиму. З огляду на це, війна посилила напруженість у регіоні, збільшивши недовіру між Іраном і його сусідами, зокрема Саудівською Аравією та Кувейтом. Також відбулися значні зміни у балансі сил на Близькому Сході. Після закінчення війни Іран продовжив розширювати свій вплив у регіоні, підтримуючи різні шіїтські групи. Ірак, з іншого боку, зазнав міжнародної ізоляції через вторгнення в Кувейт у 1990 році, що стало наслідком економічної кризи після війни. Також використання хімічної зброї у цьому конфлікті стало поштовхом до впровадження нових норм у міжнародне законодавство щодо заборони її використання.

Військово-економічна співпраця з Росією. Ісламська Республіка Іран постачає Росії безпілотні літальні апарати, зокрема «Shahed-136», які використовуються у війні в Україні під назвою «Герань-2». Ці поставки стали важливим елементом військової підтримки з боку Ірану, надаючи додаткові ресурси для ведення бойових дій. Зі свого боку, Росія постачає Ірану

передові системи протиповітряної оборони, такі як С-400, що посилює обороноздатність Ірану на тлі зростання напруженості з Ізраїлем. Також між цими країнами проводяться спільні військові навчання, що сприяє посиленню координації між їх збройними силами. Іран і Росія часто діють спільно на міжнародній арені, підтримуючи один одного в ООН та інших міжнародних організаціях. Це стосується як захисту своїх інтересів у регіоні, так і протистояння західному тиску. Також важливим проєктом є транзитний шлях «Північ-Південь», який в майбутньому може стати одним з ключових напрямків постовок між Іраном і Росією товарів, зокрема і військового призначення.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІРАНУ НА США ТА ІЗРАЇЛЬ ЧЕРЕЗ ПІДТРИМКУ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ ІСЛАМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПРОКСІ-СИЛ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

3.1. Бойові дії між збройними силами США та Ірану: причини, завдання, результати

Іран веде агресивну зовнішню політику з залученням проксі-сил у багатьох країнах. Головною метою таких дій є регіональне домінування. Окрім таких країн як Ліван, Ємен, Сирія які є лише важелями впливу, головними цілями Ісламської республіки Іран є протистояння з такими державами як США та Ізраїль. Вони є найбільшими силами в регіоні, які унеможливають зміцнення впливу Ірану на Близькому Сході. Тож давайте проаналізуємо політику Ірану щодо цих країн на сучасному етапі відносин.

Хоч прямих військових дій між арміями Ірану та США за останні десятиліття не було, прецеденти до прямих чи опосередкованих конфліктів між сторонами неодноразово знаходили своє відображення в історії.

Першим найгучнішим протистоянням за участі збройних сил США стали події 1979 року, коли група озброєних іранських студентів захопили заручників в американському посольстві. Реакція США була миттєвою. Було сплановано дводенну операцію «Орлиний кіготь», яка складалася з двох етапів. Перший мав на меті висадку сил спеціальних операцій на території Ірану і підготовчі дії до визволення заручників. І другий етап – безпосереднє звільнення заручників. Операція довго розроблялася, але мала багато недоліків. Як наслідок, вона закінчилася навіть не почавши її другу фазу. Відбулася висадка сил спеціальних операцій США на території Ірану. Під час висадки було пошкоджено гелікоптери, що унеможливлювало подальше просування. Президентом США було прийнято рішення евакуювати особовий склад. Під час взльоту, гелікоптер пошкодив свій гвинт іншим

літаком, в результаті чого відбувся вибух, внаслідок якого загинуло 8 американських військових і 1 іранський цивільний⁵⁹.

Рисунок 3.1. – Місце авіакатастрофи під час проведення операції «Орлиний кіготь»⁶⁰

Як виявилось пізніше під час розслідування трагедії, причинами провалу операції стали:

- 1) планування операції здійснювалося поверхнево з величезними недоліками;
- 2) управління компонентами організовувалося не на належному рівні;
- 3) взаємодія між складовими та учасниками операції була на низькому рівні.

В результаті операція повністю провалилася, а конфлікт в Тегерані було вирішено дипломатичним шляхом після приходу до влади в США Рональда Рейгана.

Операція ««Прейінг Мантіс». Найбільше військове зіткнення між США й Іраном у ході ірано-іракської війни. Сама операція мала на меті «відновлення справедливості» зі сторони США як відповідь на мінування

---

⁵⁹ Операція «Орлиний кіготь». 2022. URL: <http://surl.li/bjoabt> (дата звернення: 12.08.2024)

⁶⁰ Операція «Орлиний кіготь». 2022. URL: <http://surl.li/bjoabt> (дата звернення: 12.08.2024)

перської затоки іранськими ВМС і підбив американського корабля. Внаслідок військових дій іранські ВМС зазнали великих втрат. Зокрема були знищені один фрегат, швидкісний катер, а також три швидкохідні човни. Ще один фрегат було пошкоджено та виведено з ладу дві морські платформи. Також був збитий один літак F-4. Щодо втрат зі сторони США, то було втрачено гелікоптер морської піхоти AH-1T «Сі Кобра». Внаслідок авіакатастрофи обидва члени екіпажу загинули⁶¹. Операція мала одне з ключових значень у ірано-іракській війні, адже через виснаження іранських сил змусила останніх погодитися на перемир'я.

Ще однією подією яка значно вплинула на відносини між США та Іраном стало збиття авіалайнера Iran Air 655 у 1988 році. На тлі конфлікту між Іраном та Іраком та важкою геополітичною ситуацією в регіоні, смерть 290 людей на цивільному судні стала ударом для ВМС США. За американською версією, «Вінсеннес» який перебував у Ормузькій затоці, визначив цивільний літак як іранський винищувач F-14 та завдав удару двома ракетами земля-повітря по об'єкту. Основною причиною такої ідентифікації була схожість віражу та відсутність відповіді на заклики до Iran Air 655. В результаті всі дві ракети влучили в судно, внаслідок чого літак впав у море.

За версією іранського керівництва, дії США були незаконними, адже пуск ракет відбувався у нейтральних водах. Іран вважає, що цей інцидент був злочинною недбалістю, а не нещасним випадком, і мав розглядатися як міжнародний злочин. Ще одним приводом для такого трактування подій було намагання США примусити Іран до переговорів на тлі ведення ірано-іракської війни. 26 лютого 1996 року США погодилися виплатити Ірану компенсацію в розмірі 61,8 млн доларів США за 248 загиблих, з розрахунку 300 000 доларів за кожну працездатну жертву і 150 000 за кожного утриманця. Компенсувати вартість літака США відмовилися⁶².

---

⁶¹ Операція «Прейінг Мантіс». 2024. URL: <http://surl.li/unybwv> (дата звернення: 12.08.2024)

⁶² Збиття A300 над Перською затокою. 2023. URL: <http://surl.li/fqbljf> (дата звернення: 12.08.2024)

Зрештою, розглядати питання протиборства між США та Іраном на сучасному етапі відносин слід з президентства Д. Трампа. Це обумовлено тим, що з його приходом до влади кардинально змінився вектор відносин з Іраном. Після політики примирення від Обами, Трамп радикально відмовився від напрацювань попередньої адміністрації і зробив декілька гучних заяв в сторону Ірану, що призвело до погіршення відносин між країнами, зокрема про Спільний всеосяжний план дій (JCPOA), який передбачав скорочення Іраном запасів збагаченого урану.

Головними цілями присутності США на території Близького Сходу станом на 2018 рік були: захист громадян США від терористичних організацій, перешкоджання у створенні ними нових організацій. Також державний секретар США Р. Тіллерсон зазначав, що ключовими завданнями США в Сирії є знищення Аль-Каїди, звільнення Сирії від зброї масового ураження і найцікавіше – зменшення впливу Ірану в Сирії, а отже і в регіоні⁶³. Це іде в розріз інтересам Ірану, оскільки Сирія є одним з важливих важелів впливу для цієї республіки.

Загалом іранське питання є ключовим фактором у визначенні дій США на Близькому Сході. Це викликано декількома факторами:

- 1) Ядерна безпека;
- 2) Вплив Ірану на проксі-сили в інших країнах;
- 3) Бажання Іраном регіонального лідерства.

Однією з ключових подій яка значно погіршила відносини Ірану і США став удар останніх по Багдаду у 2020 році. Внаслідок цього загинув один з поплічників верховного і духовного наставника Ірану Хомейні – К. Сулеймані. Окрім того, що він був серед найближчого оточення голови Ірану, також Сулеймані займав ключову посаду у КВІР, а саме у спецпідрозділі Ель-Кудс що займався по факту підривною діяльністю за межами Ірану. Ця діяльність полягала у фінансуванні і підтримці всіх проксі-

---

⁶³ Secretary of State Rex Tillerson on the way Forward for the United States Regarding Syria. Global Public Affairs. 2018. URL: <https://2017-2021-translations.state.gov/2018/01/17/secretary-of-state-rex-tillerson-on-the-way-forward-for-the-united-states-regarding-syria/> (дата звернення: 09.08.2020)

сил Ірану. Треба зазначити, що у 2019 році «держсекретар США Майк Помпео визначив Корпус вартових Ісламської революції та Сили Кудс як іноземні терористичні організації. Адміністрація Трампа заявила, що Сили Кудс фінансували, навчали та озброювали низку угруповань на Близькому Сході, які у Вашингтоні називають терористичними. Йдеться, зокрема, про рух Хезболла та палестинську групу Ісламський джихад, що базується в секторі Газа»⁶⁴. У поєднанні з основною ціллю США, а саме боротьба з тероризмом, удар 2020 року можна розцінювати як зрозумілу військову ціль. «Держсекретар США М. Помпео заявив, що удар був здійснений, щоб запобігти «неминучій атаці», яку генерал мав провести, і внаслідок якої могли загинути десятки, а то і сотні мирних жителів»⁶⁵.

Як відповідь на таку ескалацію зі сторони США, Іран оголосив про початок операції під назвою «Мученик Сулеймані». Детальніше про саму операцію.

Ракетний удар Ірану був спрямований по авіабазі Айн аль-Асад в провінції Анбар та базі в Ербілі. Ці бази використовувалися коаліційними силами на чолі з США. Основна мета такої операції мала більш символічний характер і була своєрідним актом помсти за вбитого головнокомандувача одного зі спецпідрозділів. Операція також мала на меті продемонструвати військові можливості Ірану і здатність нанести удари по американських інтересах в регіоні. Самі удари завдавалися за допомогою ракет серії «Кіам» і «Фатех-313». Усього було випущено понад 12 ракет⁶⁶. Якщо казати про наслідки такої операції, то згідно з офіційними даними, внаслідок удару жоден американський військовий не загинув, проте понад 100 солдатів отримали травми мозку в результаті вибухової хвилі. Після цієї атаки

---

⁶⁴ Касем Сулеймані: чому США вбили його саме зараз. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50985226> (дата звернення: 09.08.2024)

⁶⁵ Фоменюк Д.В. Близькосхідний регіон у зовнішній політиці США та президентства Дональда Трампа. 2020. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8257/1/1.pdf> (дата звернення: 09.08.2024)

⁶⁶ Іран атакував авіабазы США за допомогою новітніх ракет. *РБК-Україна*. 2020. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/irak-atakoval-aviabazy-ssha-pomoshchyu-noveyshih-1578515008.html> (дата звернення: 09.08.2024)

напруженість між США та Іраном значно зросла, проте перерости у велике протистояння ця ескалація так і не змогла.

Також вагому роль у становленні сучасних відносин між США та Іраном відіграла напруженість у Перській затоці у період з 2019 по 2023 роки. Вона полягала у нестабільній ситуації з танкерами які перевозили нафту. Ось декілька прикладів інцидентів які трапилися у цей період і напряду стосувалися як США, так і Іран.

У 2019 році Іран збив американський дороговартісний безпілотною MQ-9. Головною причиною таких дій зі сторони КВІР став вхід літального апарату в повітряний простір Ірану. В свою чергу, представники США зазначили, що збиття відбулося у міжнародному повітряному просторі над Ормузькою затокою.⁶⁷

Напад на танкер «Mercer Street». У серпні 2021 року Іран був звинувачений у нападі на танкер який перевозив хімічні речовини. Судном керували іноземні екіпажі. Атака здійснювалася за допомогою безпілотною. В результаті нападу два члени екіпажу загинули. США різко відреагувало на таку провокацію. Держсекретар США Ентоні Блінкен зазначив: «Ми перебуваємо в дуже тісному контакті, у координації з Великобританією, Ізраїлем, Румунією та іншими країнами. І це буде колективна відповідь»⁶⁸.

Захоплення танкера «Sothys». Подія відбулася у листопаді 2021 року. Як зазначила лондонська медіакомпанія Argus, «член екіпажу берегової охорони ідентифікував судно як Asphalt Princess і сказав, що на борт судна піднялося п'ять-шість іранців. Член екіпажу, очевидно, не зрозумів людей і сказав, що їм слід поговорити з береговою охороною ОАЕ»⁶⁹. Після інциденту Іран відкидав усі звинувачення на свою адресу.

---

⁶⁷ Кореновська С. Іран збив американський безпілотною. Deutsche Welle. 2019. URL: <http://surl.li/pkqket> (дата звернення: 12.08.2024)

⁶⁸ Блінкен обіцяє «колективну відповідь» Ірану за напад на танкер Mercer Street. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3291000-blinken-obicae-kolektivnu-vidpovid-iranu-za-napad-na-tanker-mercerc-street.html> (дата звернення: 12.08.2024)

⁶⁹ Suspected ship hijacking ends in Gulf of Oman. Deutsche Welle. 2021. URL: <https://www.dw.com/en/suspected-ship-hijacking-ends-in-gulf-of-oman/a-58757176> (дата звернення: 12.08.2024)

Це лише мала частина захоплених морських суден Іраном. Основною метою таких нападів є дестабілізація ситуації в регіоні з транзитом нафти. Іран будучи під санкціями, намагається усіма шляхами домогтися послаблення обмежень з продажу нафти, зокрема і терористичними методами. В більшості випадків ескалації відбуваються з різними країнами, але США відіграє ключову роль у будь-яких подіях що відбуваються у Перській затоці, адже є однією з вагомих військових сил в цьому регіоні. Наразі такі дії Ірану не принесли йому користь в контексті послаблення санкцій, але вони створюють додаткову напругу в регіоні, що формує фундамент до майбутніх маніпуляцій зі своєю нафтою.

Загалом за першу половину 2024 року між Іраном та США відбулося декілька сутичок за участі військових сил обох країн. До таких інцидентів можна віднести збиття американського безпілотної на території Ємену, атаки по військовими базам США в Іраку та Сирії, а також згадані раніше події на морі у вигляді захопту танкерів як зі сторони Ірану, так і зі сторони США.

Як ми можемо бачити, головною ціллю іранського уряду протягом останніх років є очистка Близького Сходу від присутності військового контингенту США та пошук можливих шляхів подолання санкцій. У лютому 2021 року США завдали удару по військових об'єктах в Сирії. Це було відповіддю на атаку американських військових об'єктів в Іраку. Прикладів таких дій з обох сторін є дуже багато. Зокрема розглядати атакою на США можна ескалацією ситуації з Саудівською Аравією зі сторони Хезболли, а також атаки на Ізраїль зі сторони Лівану. Переростання у більш серйозний конфлікт малоймовірно навіть зараз, коли ескалація ситуації на Близькому Сході знаходиться на своєму піку через ймовірні погрози Ірану в сторону Ізраїлю за рахунок своїх проксі-сил. Тим не менш, США було змушено реагувати на існуючі загрози.

На початку серпня на одну з військових баз на Близькому Сході було перекинуто біля дюжини винищувачів F-18 з авіаносця в Оманській затоці.

Міністр оборони США Ллойд Остін віддав наказ про посилення військової присутності в регіоні. Така активність була спричинена смертями високопоставленого командира Хезболли в Лівані та головного політичного лідера ХАМАСу в Ірані. Пізніше, а саме в середині серпня, на зміну цим літакам прибули нові F-22⁷⁰. Військова напруженість в регіоні перебуває на досить високому рівні, не дивлячись на постійне відтермінування нападу зі сторони Ірану.

Можемо зробити висновок, що за останні роки напруженість у відносинах між Іраном та США тільки збільшується. Таке погіршення відносин обумовлено неоднозначною політикою США на Близькому Сході, зокрема вивід військ з Афганістану, що стало проявом слабкості в очах очільників авторитарних країн, таких як Іран. Постійні бойові зіткнення між союзниками США та Ірану та обстріли американських баз на території країн Близького Сходу не дає змогу знизити градус напруги у регіоні. Також вагому роль відіграє санкційна політика проти Ірану, що зумовлює нестабільність у Перській затоці і запобігає розвитку ядерної програми, що в свою чергу призводить до недопущення міжнародних наглядців до ядерних об'єктів в Ірані. Це створює додаткові умови для напруженості не тільки між двома країнами, а і міжнародною коаліцією загалом.

Відносини між США та Іраном залишаються складними і багатогранними, зокрема через історичні конфлікти, різні політичні системи та суперечливі інтереси в регіоні. Обстріли та інші військові дії між військовими обох країн продовжуються. Важливо відзначити, що, незважаючи на численні труднощі, дипломатичні зусилля не припиняються, і обидві сторони шукають шляхи для зменшення напруженості.

3.2. Бойові дії між збройними силами Ізраїлю та Ірану: причини завдання, результати

---

⁷⁰ США перекидають винищувачі на Близький Схід. *Інтерфакс Україна*. 2024. URL: <http://surl.li/yymxsg> (дата звернення: 12.08.2024)

До подій 1979 року, а саме Ісламської революції в Ірані, республіка мала досить тісні економічні відносини з Ізраїлем. Іран була однією з небагатьох мусульманських країн, які визнавали Ізраїль і підтримували з ним дипломатичні відносини. Все змінилося після революції. Відносини між країнами різко погіршилися. Іран став головною опозиційною силою Ізраїлю на Близькому Сході за регіональне домінування. Основними механізмами за допомогою яких Іран мав вплив на Ізраїль стали шіїтські проксі-сили в регіоні, такі як ліванська Хезболла та палестинські угруповання.

Не дивлячись на серйозне загострення відносин на початку 1980-х років, Ізраїль відіграв ключову роль у постачанні озброєння Ірану в період ірано-іракської війни. Програма постачання військової підтримки називалася «Іран-контрас»⁷¹. Це була таємна угода між урядом США, Іраном та повстанцями з Нікарагуа. У 1980-х роках США мали два глобальні виклики: наявність американських заручників у Лівані, яких утримували проіранські угруповання та необхідність підтримки руху контрас у Нікарагуа, що воювали проти прокомуністичного уряду. Ізраїль згідно плану мав стати сполучною ланкою у цій угоді. Шляхом постачання американської зброї через Ізраїль до Ірану, США уникаючи прямого контакту з Ісламською республікою отримували гроші, які стали основою для фінансування руху контрас в Нікарагуа. Сама операція була секретною, оскільки Конгрес США заборонив пряму допомогу контрас, а також через ембарго на продаж зброї Ірану.

Операцію було розсекречено у 1986 році. Вона створила суспільний резонанс в США, що значно вплинуло на рейтинг Рональда Рейгана всередині країни. Ізраїль намагався мінімізувати свою участь у цьому скандалі, але його роль була ключовою для забезпечення успішного виконання операції, тому уникнути його не вдалося.

---

⁷¹ Вітренко М. Мельник М. Іран-контрас. Reporter. URL: <https://reporter.zp.ua/iran-kontras-wnq.html> (дата звернення: 13.08.2024)

Серія ізраїльсько-ліванських конфліктів. Перша ізраїльсько-ліванська війна. У 1982 році Ізраїль вторгся на територію Лівану. Операція називалася «Мир для Галілеї» і мала на меті створення буферної зони між Ізраїлем та Ліваном та знищення угруповання під назвою «Організація визволення Палестини». Внаслідок бойових дій було знищено усю інфраструктуру палестинського угруповання, багато бойовиків потрапило в полон. Після знищення цієї організації утворився вакуум в ліванському ісламському просторі, який і заповнила Хезболла.

Друга ізраїльсько-ліванська війна 2006 року. В цій війні активну участь приймала вже Хезболла за безпосередньої підтримки Ірану. Бойови дії розгорталися блискавично. Було нанесена велика кількість авіаударів зі сторони Ізраїлю по території Лівану, а також здійснювалися обстріли територій південного Ізраїлю Хезболлою. В результаті війни, Ліван зазнав значних втрат як серед населення, так і в інфраструктурі. Також постраждав і Ізраїль. Внаслідок численних атак, більшість мешканців південної частини країни були змушені покинути свої домівки. Тим не менш, саме ця війна стала приводом для значного збільшення підтримки Хезболли серед ліванського населення. Саме це унеможливило роззброєння цього угруповання після підписання резолюції про припинення бойових дій⁷².

Серія військових і невійськових операцій проти Ірану. Вони склалися з низки кібероперацій, підривної діяльності на території Ірану проти його ядерних об'єктів, а також атак на іранських вчених які займалися ядерною промисловістю.

Одним з ключових протистоянь для Ізраїлю є боротьба за представниками Палестини під назвою ХАМАС. В свою чергу, Іран надає вагому підтримку цьому руху в секторі Газа. Ісламська Республіка постійно надає ХАМАС фінансову допомогу, яка в свою чергу використовується для придбання зброї, боєприпасів та інших матеріально-технічних засобів. Також

---

⁷² Резолюція 1701 (2006), прийнята Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй на його 5511 засіданні. Ліга Закон. 2006. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU06104> (дата звернення: 13.08.2024)

повстанці отримують ракети іранського виробництва, що використовуються для обстрілів територій Ізраїлю⁷³. Кожен рік відбуваються бойові зіткнення між Ізраїлем та його союзниками та проксі-силами Ірану.

2014 рік. Ізраїль завдав ударів по військових об'єктах Хезболли у Лівані недалеко від кордону Сирії. Атака була спрямована на військову ракетну базу.

2018 рік. Взимку відбулася конфронтація між силами Ізраїлю та представниками Ірану в Сирії. На порушення ізраїльського повітряного простору іранським БПЛА, Ізраїль відповів підняттям авіації і нанесенням авіаударів по території Сирії. Восени ізраїльськими ВПС було завдано ударів по Пальмірі і знищено декілька іранських військових. У цей же період, у військовому аеропорту Хами пролунали потужні вибухи, спричинені ударами по іранським системам протиракетної оборони дальньої дії. За наявною інформацією, ударів завдали ізраїльські літаки по позиціях КВІР в аеропорту.

2019 рік. 20 січня ізраїльські ВПС вдарили по іранських об'єктах в Сирії, зокрема по аеродромах де знаходилися іранські системи ППО. Навесні були нанесені удари по місцях розробки іранських ракет. Влітку численні ізраїльські безпілотники атакували об'єкти Хезболли в Лівані. Восени ізраїльська авіація завдала удару по складу зброї, що належить проіранському іракському ополченню. Було зруйнована низка військових об'єктів. 12 листопада Ізраїль намагався ліквідувати Акрама аль-Аджурі, старшого командира палестинського ісламського джихаду, який підтримував Іран. Операція не увінчалася успіхом.

В наступні роки напруженість між країнами тільки зростала. Головним театром бойових дій між країнами залишилися Сирія та Газа, а також ліванське угруповання Хезболла. За 2024 рік Іран та його проксі-сили неодноразово атакували Ізраїль. Ізраїльські ВПС відповідали на провокації

---

⁷³ Хто та чим озброює терористів ХАМАС? Мілітарний. 2023. URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/hto-ta-chym-ozbroyuye-terorystiv-hamas/> (дата звернення: 14.08.2024)

завдаючи удари у відповідь. Станом на кінець літа 2024 року, напруженість у відносинах між Іраном та Ізраїлем досягла свого піку. Чим це було викликано, поговоримо далі.

Вбивство Ісмаїла Ханії. У липні 2024 року, внаслідок ракетного удару по території Ірану зі сторони Ізраїлю, було вбито лідера ХАМАСу Ісмаїла Ханію. Ліквідація очільника ХАМАС відбулося під час інавгурації новообраного президента Ірану Масуда Пезешкіана. Іранське вище керівництво одразу засудило напад, звинувативши Ізраїль у грубому порушенні міжнародного права. Державні лідери Ісламської республіки пообіцяли жорстку відповідь Ізраїлю за його дії. Ця подія стала каталізатором для подальших атак і контратак між Ізраїлем та проіранськими силами в регіоні. Такі країни як Франція, Велика Британія та США виявили занепокоєння щодо можливої ескалації у відносинах між країнами і закликали до зменшення напруги. Також внаслідок вбивства, було переобрано лідера ХАМАС. Ним став Ях'я Сінвар, відомий своєю жорсткою позицією щодо Ізраїлю. Таким чином, в недалекій перспективі, відносини між цією організацією та Ізраїлем тільки погіршаться.

Враховуючи вищезазначене, за 2024 рік значно збільшився вплив Ірану на ХАМАС. Іран все більше надає підтримку опозиційним рухам в секторі Газа у вигляді фінансів та військового спорядження. Ізраїль намагається зменшити вплив Ірану на шіїтські угруповання в регіоні, тому періодично наносить авіаудари по військовим силам Ісламської республіки.

Погіршення ситуації в Лівані та Сирії. Військові сутички між Ізраїлем і проіранськими угрупованнями в цих країнах значно посилюються. Активно відбуваються обстріли територій цих держав, що створює додаткову напругу в регіоні.

Також через зростаючу ізоляцію, Іран сприймає дії Ізраїлю як більш розширену стратегію Заходу щодо тиску на Тегеран. Це змусило Іран посилити свій військовий вплив в регіоні і готуватися до можливих бойових дій.

Висновки до розділу 3

Останні роки відзначаються зростанням напруженості у відносинах між Іраном і США. Це погіршення зумовлене неоднозначною політикою США на Близькому Сході, включаючи виведення військ з Афганістану, що було сприйнято лідерами авторитарних країн, таких як Іран, як прояв слабкості. Постійні бойові зіткнення між союзниками США та Ірану, а також обстріли американських баз у регіоні посилюють напругу. Санкційна політика щодо Ірану також відіграє значну роль, викликаючи нестабільність у Перській затоці і ускладнюючи розвиток ядерної програми Ірану, що, в свою чергу, призводить до обмеження доступу міжнародних наглядців до ядерних об'єктів країни. Це посилює напруженість не лише між Іраном і США, а й у відносинах з міжнародною спільнотою загалом.

Відносини між Іраном та Ізраїлем останнє десятиліття значно погіршилися. Це спричинено підтримкою Іраном шіїтських сил в регіоні, які вважають Ізраїль основним ворогом. Протягом багатьох років відбуваються обопільні ракетні удари по територіях країн. Ескалація відносин між Іраном та Ізраїлем у 2024 році була спричинена сукупністю факторів, включаючи вбивство високопоставленого лідера ХАМАСу, посилення військових дій у Сирії та Лівані, а також загостренням регіональної напруженості через зростаючий вплив Ірану на проіранські угруповання в сусідніх країнах.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження свідчать про те, що Ісламська Республіка Іран послідовно реалізує політику активного втручання у збройні конфлікти в регіоні Близького Сходу. Ця участь носить багаторівневий характер — від офіційного залучення Збройних сил Ірану (ЗСІРІ) до прихованої підтримки воєнізованих проксі-структур.

Іран відігравав вирішальну роль у таких конфліктах:

Ірано-Іракська війна (1980–1988) — дала початок формуванню доктрини «оборони за межами кордонів»;

Сирійський конфлікт — підтримка режиму Башара аль-Асада була ключовою для його виживання;

Війна в Ємені — Іран постачає озброєння і надає стратегічну підтримку повстанцям-хуті;

Ліван — посилення впливу через підтримку організації «Хезболла»;

Ірак — іранські радники та сили КВІР здійснюють значний вплив на шіїтські воєнізовані угруповання;

Російсько-українська війна — Іран підтримує росію шляхом передачі бойових безпілотників, демонструючи готовність до виходу за рамки регіональних конфліктів.

Таким чином, участь Ірану у конфліктах має системний і стратегічно спланований характер, орієнтований на довгострокове посилення впливу як у регіоні, так і у глобальному масштабі.

Іранська військова стратегія ґрунтується на поєднанні ідеологічних засад ісламської революції з прагматичним реалізмом. Серед ключових стратегічних завдань:

Проекція сили через проксі-сили: Іран активно використовує неформальні збройні формування — від ліванської Хезболли до іракських шіїтських міліцій. Це дозволяє діяти з мінімальними ризиками прямого конфлікту.

Захист шіїтських меншин як частина релігійної місії революційного Ірану;

Боротьба з американським і ізраїльським впливом у регіоні як частина антигегемоністської стратегії;

Контроль над торговими і стратегічними маршрутами (наприклад, Баб-ель-Мандеб або Ормузька протока);

Зміцнення статусу регіонального лідера, зокрема через асиметричну перевагу (дрони, ракети, інформаційні кампанії).

Ці завдання реалізуються через структуровану взаємодію між регулярними збройними силами, Корпусом вартових ісламської революції (особливо силами «Аль-Кудс»), дипломатичними інституціями, релігійними мережами, а також медійними ресурсами.

Аналіз участі Ірану у збройних конфліктах дозволяє сформулювати наступні оцінки:

Позитивні для Ірану результати:

Іран зумів зберегти вплив на ключові держави-союзники: Сирія залишилася під контролем провладного режиму, а Ірак — у сфері шіїтського домінування, що дає Тегерану стратегічну глибину.

Успішна адаптація до обмеженого бюджету та санкцій шляхом розвитку дронів технологій, ракетного озброєння, кібервійни.

Імідж країни, що «виконує місію захисту пригноблених шіїтів», створив нові канали впливу в арабському світі.

Негативні наслідки:

Втягування у тривалі війни, що виснажують ресурсно, особливо в Сирії та Ємені;

Зростання міжнародного тиску, включаючи нові санкції, посилення військової присутності США у регіоні;

Репутаційні втрати — Іран дедалі частіше розглядається як деструктивна сила, що дестабілізує регіон;

Участь у війні в Україні на боці Росії створює нові ризики, зокрема з боку Заходу, який розглядає це як вихід Ірану за межі традиційного регіонального впливу.

Таким чином, хоча Іран і демонструє певні успіхи, його стратегія не є безризиковою, і значні досягнення супроводжуються помітними втратами.

Участь Збройних сил Ісламської республіки Іран у збройних конфліктах має глибокий вплив на систему регіональної та глобальної безпеки:

1. Іран сприяє формуванню нової осі впливу, до якої входять держави та недержавні актори, що перебувають в опозиції до західної моделі світопорядку;
2. Підтримка проксі-сил Іраном посилює фрагментацію конфліктів і ускладнює їх мирне врегулювання;
3. Поширення іранських дронів і ракет в регіоні та за його межами створює технічно-доступну модель асиметричного ведення війни, яку можуть перейняти інші держави чи угруповання;
4. Стратегія Ірану підриває ефективність міжнародних угод, таких як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (NPT), адже Іран демонструє прагнення до незалежної оборонної політики, попри глобальний тиск.

У підсумку, Іран не лише трансформував власну військову доктрину, а й вплинув на зміни у загальносвітовій системі безпеки, сприяв переосмисленню підходів до гібридної війни, проксі-стратегій та участі держав у конфліктах через посередницькі структури.

Іранська модель військово-політичної поведінки демонструє ефективну адаптацію до обмежених ресурсів і міжнародного тиску. Збройні сили Ісламської Республіки Іран стали важливим інструментом реалізації зовнішньої політики, що формує нові підходи до безпеки, регіонального впливу та асиметричної протидії домінуванню Заходу. Це дослідження доводить, що Іран є державою, яка не лише реагує на виклики, а й активно моделює середовище безпеки у стратегічно важливих регіонах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Авраменко Т.О. Ірано-іракська війна. Історична наука. Наука та технології: проблеми, перспективи та інновації. Осака. 2023. С. 357 – 359
URL:[http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18851/1/03_%20SCIENC
E-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-11-
13.05.23.pdf#page=357](http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18851/1/03_%20SCIENC%20E-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-11-13.05.23.pdf#page=357) (дата звернення: 06.08.2024)
- 2) Албул С. Ізраїль звинуватив "Хезболлу" в обстрілі футбольного поля на Голанських висотах, є загиблі та поранені. LB.ua. 2024. URL: https://lb.ua/world/2024/07/27/626449_izrail_zvinuvativ_hezbollahu.html (дата звернення: 06.08.2024)
- 3) Белуджі. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BB%D1%83%D0%B4%D0%B6%D1%96> (дата звернення: 26.07.2024)
- 4) Блінкен обіцяє «колективну відповідь» Ірану за напад на танкер Mercer Street. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3291000-blinken-obicae-kolektivnu-vidpovid-iranu-za-napad-na-tanker-mercerc-street.html> (дата звернення: 12.08.2024)
- 5) В росії побудували перший завод по виробництву ударних БПЛА. *Антикор*. 2021. URL: [https://antikor.com.ua/articles/506226-
v_rossii_postroili_pervyj_zavod_po_proizvodstvu_udarnyh_bpla](https://antikor.com.ua/articles/506226-v_rossii_postroili_pervyj_zavod_po_proizvodstvu_udarnyh_bpla) (дата звернення: 07.08.2024)
- 6) Венкіна К. Шварц Д. Іран запросив у РФ передові системи ППО – NYT. *Deutsche Welle*. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/iran-zaprosiv-u-rf-peredovi-sistemi-ppo-nyt/a-69873310> (дата звернення: 08.08.2024)
- 7) Вітренко М. Мельник М. Іран-контрас. Reporter. URL: <https://reporter.zp.ua/iran-kontras-wmq.html> (дата звернення: 13.08.2024)
- 8) Волинець К.І. Еволюція ядерних програм Ірану за президентства Махмуда Ахмадінежада. 2014. URL: <http://history.chdu.edu.ua/article/view/48004> (дата звернення: 29.07.2024)

- 9) Глава МАГАТЕ: Ми втратили відстеження ядерного прогресу Ірану. Мілітарний. 2024. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/glava-magate-my-vtratyly-vidstezhennya-yadernogo-progresu-iranu/> (дата звернення: 29.07.2024)
- 10) До 60-річчя промови Атом заради миру. Uatom. 2013. URL: <https://www.uatom.org/2013/12/08/do-60-richchya-promovi-atom-zaradi-miru.html> (дата звернення: 22.07.2024)
- 11) Єдинобожжя в Хаджі. Асоціація мусульман України. URL: <https://amu.org.ua/islam/edinobojjya-v-hadji> (дата звернення: 01.08.2024)
- 12) Єменські повстанці завдали удару по нафтобазі в Саудівській Аравії, де проводиться гонка Формули-1. Українські національні новини. 2022. URL: <https://unn.ua/news/yemenski-povstantsi-zavdali-udaru-po-naftobazi-v-sauidivskiy-araviyi-de-provoditsya-gonka-formuli-1> (дата звернення: 01.08.2024)
- 13) Завада Я. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. 2018. Випуск №17, с. 155-160 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://fpsvisnyk.lnu.lviv.ua/archive/17_2018/23.pdf (дата звернення: 27.07.2024)
- 14) Збиття А300 над Перською затокою. 2023. URL: <http://surl.li/fqbljf> (дата звернення: 12.08.2024)
- 15) Іран атакував авіабази США за допомогою новітніх ракет. РБК-Україна. 2020. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/irak-atakoval-aviabazy-ssha-pomoshchyu-noveyshih-1578515008.html> (дата звернення: 09.08.2024)
- 16) Іран погрожує «війною на знищення» у разі атаки Ізраїлю на Ліван. Слово і діло. 2024. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/06/29/novyna/svit/iran-pohrozhuye-vijnoyu-znyshhennya-razi-ataky-izrayilyu-livan> (дата звернення: 06.08.2024)

- 17) Іран скорочує присутність у Сирії після ймовірних ударів Ізраїлю – ЗМІ. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3856258-iran-skorocue-prisutnist-u-sirii-pisla-jmovirnih-udariv-izrailu-zmi.html> (дата звернення: 03.08.2024)
- 18) Іран та Саудівська Аравія домовилися про відновлення відносин. *Радіо Свобода*. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-iran-sauidivska-aravija-normalizacija/32312160.html> (дата звернення: 01.08.2024)
- 19) Ізраїль заявив про готовність атакувати іранські військові об'єкти в Іраку. *Радіо Свобода*. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-israel-iran-irak-attacks/29468232.html> (дата звернення: 03.08.2024)
- 20) Інциденти між американськими та російськими військовими в Сирії. *Армія FM*. 2022. URL: <https://www.armyfm.com.ua/incidenti-mizh-amerikanskimi-ta-rosijskimi-vijskami-v-sirii/> (дата звернення: 03.08.2024)
- 21) Касем Сулеймані: чому США вбили його саме зараз. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50985226> (дата звернення: 09.08.2024)
- 22) Кацімон О. США завдали нового удару по хуситах у Ємені. *Суспільне новини*. 2024. URL: <https://suspilne.media/660492-ar-ssa-zavdali-novogo-udaru-po-husitah-u-emeni/> (дата звернення: 02.08.2024)
- 23) Квінк Ж. Карапата М. Світові гравці у Сирії: інтереси сторін. *Deutsche Welle*. 2018. URL: <http://surl.li/ygjdj> (дата звернення: 03.08.2024)
- 24) Колеснікова К.А. Створення «Доктрини Ніксона» та її вплив на зовнішньополітичний курс США наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. XX ст. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. URL:

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/11811> (дата звернення: 22.07.2024)

25) Кореновська С. Іран збив американський безпілотник. Deutsche Welle. 2019. URL:

<http://surl.li/pkqket> (дата звернення: 12.08.2024)

26) Ліванська війна 2006 року: причини, хід бойових дій та наслідки. 2023. URL:

<https://tureligious.com.ua/livanska-viyna-2006-roku-prychyny-khid-boyovykh-diy-ta-naslidky/> (дата звернення: 04.08.2024)

27) Націй на його 5511 засіданні. Ліга Закон. 2006. URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/MU06104> (дата звернення: 13.08.2024)

28) Ніколаєв С. Юськів Х. Величко О. Огляд конфліктів між Іраном та Іраком. 2019. URL:

https://www.researchgate.net/publication/343007237_Oglad_konfliktiv_miz_Irano_m_ta_Irakom (дата звернення: 06.08.2024)

29) Операція «Орлиний кіготь». 2022. URL:

<http://surl.li/bjoabt> (дата звернення: 12.08.2024)

30) Операція «Прейінг Мантіс». 2024. URL:

<http://surl.li/unybwv> (дата звернення: 12.08.2024)

31) Павич, мулла й демократичний потяг: Іран 1953-1979. *Вперед*. 2019. URL:

<https://vpered.wordpress.com/2019/02/18/iran-1953-1979/> (дата звернення: 22.07.2024)

32) Пакистан та Іран обмінялися ракетними ударами. Чи спалахне нова війна?. *BBC Україна*. 2024. URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crg7g303rygo> (дата звернення: 27.07.2024)

33) Прищепа Я. 3 тисячі автоматів та 23 ракети: ВМС Франції затримали судно зі зброєю для хуситів. *Суспільне новини*. 2023. URL:

<https://suspilne.media/373706-3-tisaci-avtomativ-ta-23-raketi-vms-francii-zatrimali-sudno-zi-zbroeu-dla-husitiv/> (дата звернення: 02.08.2024)

34) Рада Безпеки ООН засудила теракти у Захедані. *Радіо Свобода*. 2010. URL:

<https://www.svoboda.org/a/2102127.html> (дата звернення: 26.07.2024)

35) Резолюція 1701 (2006), прийнята Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй на його 5511 засіданні. Ліга Закон. 2006. URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/MU06104> (дата звернення: 13.08.2024)

36) РСАДПЗ: цілі, принципи, структура. *КНУ ім. Тараса Шевченка*. URL:

<http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/89.htm> (дата звернення: 06.08.2024)

37) Саудівська Аравія перехопила ракету, яка ледь не розбила Мекку. *Еспресо*. 2017. URL:

https://espresso.tv/news/2017/07/28/sauidivska_araviya_perekhopyla_raketu_yaka_led_ne_rozbyla_mekku (дата звернення: 02.08.2024)

38) Соколенко Є. США розгортають додаткові сили на Близькому Сході: що кажуть у Білому домі. *Уніан*. 2024. URL:

<https://www.unian.ua/world/ssha-rozgortayut-dodatkovyi-sili-na-blizkomu-shodi-shcho-kazhut-u-bilomu-domi-12717984.html> (дата звернення: 06.08.2024)

39) США перекидають винищувачі на Близький Схід. *Інтерфакс Україна*. 2024. URL:

<http://surl.li/yymxsg> (дата звернення: 12.08.2024)

40) Танкерна війна в Перській затоці. 2021. URL:

<https://hizb.org.ua/uk/hazeta/4848-arraya/117341-tankerna-vijna-v-perskij-zatotsi.html> (дата звернення: 06.08.2024)

41) Ткаченко В. Гучні та непомітні для ППО: на що здатні дрони-камікадзе Shahed-136. 2024. URL:

<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20240427-guchni-ta-nepomitni-dlya-ppo-na-shho-zdatni-droni-kamikadze-shahed-136/> (дата звернення: 07.08.2024)

42) Фоменюк Д.В. Близькосхідний регіон у зовнішній політиці США та президентства Дональда Трампа. 2020. URL:

<https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8257/1/1.pdf> (дата звернення: 09.08.2024)

- 43) Хотин Р. Розрив дипвідносин Саудівської Аравії з Іраном після нападів на посольство. *Радіо Свобода*. 2016. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27468170.html> (дата звернення: 01.08.2024)
- 44) Хто та чим озброює терористів ХАМАС? Мілітарний. 2023. URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/hto-ta-chym-ozbroyuye-terorystiv-hamas/> (дата звернення: 14.08.2024)
- 45) Шийїзм під соціалістичними гаслами. Як Іран став ісламською республікою. *Радіо Свобода*. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29764250.html> (дата звернення: 23.07.2024)
- 46) Шматок Ю. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Терористична діяльність. На урок. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/islamska-revoljuciya-v-irani-arabska-vesna-teroristichna-diyalnist-185814.html> (дата звернення: 22.07.2024)
- 47) 45 років після Ісламської революції: як Іран став частиною нової осі зла. *Ми – Україна*. 2024. URL: <https://weukraine.tv/article/45-rokiv-pislja-islamskoji-revoljutsiji-jak-iran-stav-chastinoju-novoji-vissi-zla/> (дата звернення 22.07.2024)
- 48) Amal Movement. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Amal_Movement (дата звернення: 04.08.2024)
- 49) Burkan-2H Missile. URL: <https://weaponsreputation.com/weapons/burkan-2h.php> (дата звернення: 02.08.2024)
- 50) C-802. Noor. Weapon systems. URL: <https://weaponsystems.net/system/1216-C-802> (дата звернення: 02.08.2024)
- 51) Editors of Encyclopaedia Britannica. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Mohammad-Mosaddegh> (дата звернення: 22.07.2024)
- 52) Fid Backhouse and others 1953 coup in Iran. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Mohammad-Mosaddegh> (дата звернення: 22.07.2024)

- 53) Finaud Marc The 1996 “Grapes of Wrath” Ceasefire Agreement and the Israel-Lebanon Monitoring Group: A Model of Successful Negotiations in Conflict Management. Research Gate. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/311678119_The_1996_Grapes_of_Wrath_Ceasefire_Agreement_and_the_Israel-Lebanon_Monitoring_Group_A_Model_of_Successful_Negotiations_in_Conflict_Management (дата звернення: 04.08.2024)
- 54) Institute for the Study of War. 2024. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-july-26-2024> (дата звернення: 03.08.2024)
- 55) International Atomic Energy Agency. URL: <https://www.iaea.org/about> (дата звернення: 27.07.2024)
- 56) Iran and Russia signed a memorandum of cooperation in the field of AI. IRNA. 2024. URL: <http://surl.li/edxjhg> (дата звернення: 07.08.2024)
- 57) Iran and Russia, Kazakhstan, Turkmenistan seek to develop eastern route of North-South Corridor. IRNA. 2024. URL: <https://en.irna.ir/news/85542893/Iran-Russia-Kazakhstan-Turkmenistan-seek-to-develop-eastern> (дата звернення: 08.08.2024)
- 58) Iranian missile is linked to Houthi attack on ship, debris analyzed by U.S. shows. Associated Press. 2024. URL: <https://www.marketwatch.com/story/iranian-missile-is-linked-to-houthi-attack-on-ship-debris-analyzed-by-u-s-shows-3b75a2ee> (дата звернення: 02.08.2024)
- 59) Israel and Hezbollah: Prisoner exchange in Germany took place. Deutsche Welle. 2004. URL: <https://sal0.li/39Bc4d2> (дата звернення: 04.08.2024)
- 60) Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine – 08 March 2024. Ministry of Defence. URL: <https://x.com/DefenceHQ/status/1766041749846188087?s=20> (дата звернення: 07.08.2024)
- 61) Mahmoud Javadi Heavy Thunder, No Rain: Defense AI in Iran. 2024. URL:

https://www.researchgate.net/publication/382387024_Heavy_Thunder_No_Rain_Defense_AI_in_Iran (дата звернення: 23.07.2024)

62) Man and society in the dimensions of socio-cultural transformation: Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 301 p. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/222> (дата звернення: 25.07.2024)

63) Savelsberg R. Houthi ‘Terror’ Scuds Now Threaten Most Of Saudi Arabia. Breaking Defence. 2015. URL: <https://breakingdefense.com/2021/06/houthi-terror-scuds-now-threaten-most-of-saudi-arabia/> (дата звернення: 02.08.2024)

64) Savelsberg R. Houthi Missiles: The Iran Connection; Scuds Are Not Dead Yet. Breaking Defence. 2018. URL: <https://breakingdefense.com/2018/05/houthi-missiles-the-iran-connection-scuds-are-not-dead-yet/> (дата звернення: 02.08.2024)

65) Secretary of State Rex Tillerson on the way Forward for the United States Regarding Syria. Global Public Affairs. 2018. URL: <https://2017-2021-translations.state.gov/2018/01/17/secretary-of-state-rex-tillerson-on-the-way-forward-for-the-united-states-regarding-syria/> (дата звернення: 09.08.2020)

66) Suspected ship hijacking ends in Gulf of Oman. Deutsche Welle. 2021. URL: <https://www.dw.com/en/suspected-ship-hijacking-ends-in-gulf-of-oman/a-58757176> (дата звернення: 12.08.2024)

67) Walid el Houri Hezbollah: From Nasser To Nasrallah. A Historical Context. Rozenberg Quarterly. URL: <https://rozenbergquarterly.com/from-nasser-to-nasrallah-a-historical-context/> (дата звернення: 04.08.2024)